

Chambre des Représentants

SESSION EXTRAORDINAIRE 1954.

11 MAI 1954.

PROPOSITION DE LOI sur l'obligation scolaire.

DEVELOPPEMENTS

MESDAMES, MESSIEURS,

Le 28 juin 1950, M. Duvieusart, Premier Ministre, soumettant aux Chambres la déclaration ministérielle de son Gouvernement, s'exprimait comme suit :

« Aucune politique de prospérité n'aurait de sens si elle n'avait pour but et pour résultat l'épanouissement de la condition humaine.

» Les progrès antérieurs réalisés par le perfectionnement de la technique et de la qualification des travailleurs ont permis de faire accéder à une retraite rétribuée des personnes âgées de 65 ans, de limiter le temps de travail des ouvriers, d'assurer l'enseignement obligatoire de la jeunesse jusqu'à 14 ans.

» Le Gouvernement estime que les récents progrès matériels doivent s'accompagner d'une nouvelle amélioration du sort des travailleurs; c'est la jeunesse qu'il faut faire bénéficier de ces libérations possibles des forces du travail, en la préparant mieux à la vie.

» Dans cet esprit, le Gouvernement envisage une prolongation de la scolarité qui assure à tous les garçons une éducation complémentaire d'ordre civique et une meilleure aptitude générale au travail; pour les filles, les programmes correspondants accentueraient la préparation féminine aux tâches ménagère et maternelle du foyer. »

La présente proposition de loi ainsi que celle qui l'accompagne et qui tend à organiser l'école complémentaire, réalisent cette intention formulée il y a plus de trois ans et dont la mise en plume a été poursuivie depuis.

Faut-il justifier longuement le principe même de la prolongation de l'obligation scolaire ?

En prescrivant au début de ce siècle l'instruction obligatoire jusqu'à 14 ans, le législateur consacrait deux principes qui ne sont plus discutés :

1° Une nation parvenue à un certain degré de développement économique et social a le devoir de veiller à ce que

Kamer der Volksvertegenwoordigers

BUITENGEWONE ZITTING 1954.

11 MEI 1954.

WETSVOORSTEL op de schoolplicht.

TOELICHTING

MEVROUWEN, MIJNE HEREN,

Op 28 Juni 1950 heeft de heer Duvieusart, Eerste-Minister, tijdens de voorlezing van de regeringsverklaring van zijn Kabinet in de Kamers zich als volgt uitgedrukt :

« Geen politiek tot bevordering van de voorspoed kan enige zin hebben zo zij niet tot doel en resultaat heeft de ontplooiing van de menselijke levensvoorwaarden.

» De door de grondige verbetering van de techniek en de scholing der arbeiders verwezenlijkte vooruitgang heeft het mogelijk gemaakt aan personen van 65 jaar een pensioen toe te staan, de werkduur der arbeiders te beperken en de leerplicht voor de schoolgaande jeugd tot 14 jaar te verzekeren.

» De Regering is van oordeel dat de recente stoffelijke vooruitgang moet gepaard gaan met een nieuwe verbetering van het lot der arbeiders; het is de jeugd, die men moet laten genieten van deze mogelijke vrijmaking van de arbeidskracht, door ze beter voor te bereiden tot het leven.

» Met het oog daarop overweegt de Regering een verlenging van de schoolplicht, welke aan alle jongens een aanvullende opvoeding als burger, en een betere algemene arbeidsbekwaamheid zal verzekeren; voor de meisjes, zullen de overeenstemmende programma's meer de nadruk leggen op de voorbereiding tot huishoudelijke en huismoederlijke taken van de vrouw aan de haard. »

Het huidige wetsvoorstel en het daarmee gepaard gaande voorstel tot oprichting van de school voor voortgezet onderwijs, verwezenlijken deze plannen, die drie jaar geleden werden geformuleerd en waarvan de uitwerking sindsdien ononderbroken werd doorgedreven.

Is het wel nodig langdurig uit te weiden over het beginsel zelf der verlenging van de schoolplicht ?

Toen de wetgever bij de aanvang van deze eeuw de schoolplicht tot 14 jaar invoerde, heeft hij daarbij twee beginselen gehuldigd, die thans niet meer worden betwist :

1° Een natie, die tot een zekere graad van economische en sociale ontwikkeling is gekomen, heeft tot plicht er op

ses enfants jouissent jusqu'à un âge convenable d'une formation intellectuelle et d'une éducation aussi poussées que possible et correspondant à leurs aptitudes;

2° Cette éducation et cette formation n'ont pas seulement une valeur en soi dans les fruits qui en résultent pour les bénéficiaires, mais elles profitent à l'ensemble de la communauté nationale, même sur le plan économique. En d'autres termes, elles sont rentables.

Pourquoi prolonger aujourd'hui l'obligation scolaire? La déclaration précitée en donne clairement les motifs: parce que nous en avons la possibilité matérielle, et parce qu'un supplément de formation, à condition d'être judicieusement adapté aux besoins de la jeunesse portera de nouveaux fruits dans l'ordre économique, dans l'ordre social et dans l'ordre culturel.

Le principe même d'une prolongation de la scolarité ne semble d'ailleurs plus guère discuté. Un récent sondage d'opinions en a donné une preuve supplémentaire.

Par contre, des doutes ou des appréhensions sont exprimés au sujet de la forme et des modalités de ce complément d'éducation, ainsi qu'à propos de sa durée. Sur le premier point il sera répondu plus loin. Quant au second, certains se demandent si une prolongation d'une année est suffisante et s'il ne faut pas se montrer plus progressiste encore.

Si les signataires proposent de fixer à un an la durée de cette prolongation, c'est parce que dans cette mesure ils consacrent un fait qui est déjà entré dans les mœurs.

En effet, dès à présent, deux tiers environ des enfants âgés de 14 à 15 ans fréquentent volontairement l'école, sans que l'obligation leur en soit imposée. Cette proportion semble beaucoup plus réduite à partir de 15 ans; il serait peu prudent d'imposer dès à présent, au delà de cet âge, une obligation aux parents et aux enfants. Nous considérons la prolongation d'une année comme une première étape et n'excluons nullement que d'ici un certain temps on puisse envisager d'étendre l'obligation jusqu'à 16 ans. Mais nous estimons que dans ce domaine il ne faut rien forcer ni précipiter.

* * *

Dès le début de l'année 1951 une première Commission, composée de représentants de l'enseignement officiel et de l'enseignement libre, était chargée par le Gouvernement de l'époque dans un rapport préliminaire de dresser un inventaire aussi complet que possible des problèmes que poserait l'extension jusqu'à 15 ans de l'instruction ou de la scolarité obligatoire. Le rapport de cette Commission, déposé le 18 avril, fut communiqué aux Commissions parlementaires de l'Instruction publique, et discuté par ces dernières dans le courant de l'année 1951. Le 10 janvier 1952 le Ministre de l'Instruction publique, en plein accord avec les Commissions parlementaires, constituait une deuxième Commission chargée d'approfondir le problème et d'aboutir à des conclusions précises. La Commission travailla sans désenchaner durant toute l'année 1952 et déposa divers rapports successifs dont le dernier fut à nouveau soumis aux Commissions parlementaires au printemps de l'année 1953.

Les Commissions parlementaires, ayant pris connaissance de ce dernier rapport, exprimèrent le vœu qu'il fasse l'objet d'un projet de loi. La présente proposition et celle sur l'école complémentaire qui l'accompagne répondent à ce souhait. Elles reprennent les projets de loi que le Gouvernement précédent avait élaboré avec la collaboration précieuse de la Commission précitée.

te waken dat haar kinderen tot een behoorlijke leeftijd een zo ver mogelijk doorgedreven en met hun bekwaamheden overeenstemmende intellectuele vorming en opvoeding genieten;

2° Die opvoeding en vorming hebben niet alleen waarde door de vruchten welke zij opleveren voor hen, die ze genieten, maar komen ook ten goede aan het geheel van de nationale gemeenschap, zelfs op economisch plan. In andere woorden, zij zijn rendabel.

Waarom nu dient de schoolplicht thans te worden verlengd? De hoger aangehaalde verklaring verstrekt ons duidelijk de beweegredenen: omdat wij beschikken over de materiële mogelijkheid, en omdat een aanvullende vorming, op voorwaarde dat zij nauwkeurig aangepast zij aan de behoeften van de jeugd, nieuwe vruchten zal afwerpen, op economisch, sociaal en cultureel vlak.

Het beginsel zelf van de verlenging van de schooltijd schijnt trouwens nog slechts geringe betwisting te ontmoeten. Een onlangs gedane opiniepeiling heeft daarvoor nog een aanvullend bewijs geleverd.

Daarentegen zijn wel bedenkingen en twijfel tot uiting gekomen aangaande de vorm en de modaliteiten van deze aanvullende opvoeding en van haar duur. Op het eerste punt zal verder worden geantwoord. Wat het tweede betreft, vragen sommigen zich af of een jaar zal volstaan en of men zich ter zake niet nog meer progressistisch zou moeten tonen.

Zo de indieners de duur van deze verlenging op één jaar bepalen, dan geschiedt zulks omdat zij met die maatregel een feit, dat reeds een gebruik is geworden, wenselijk te bestendigen.

Ten huidige dage immers gaan ongeveer twee derde der kinderen van 14 tot 15 jaar, zonder dat hun enige verplichting wordt opgelegd, vrijwillig naar school. Van 15 jaar af schijnt de verhouding veel geringer; het ware dan ook weinig voorzichtig reeds nu aan de ouders en de kinderen een verplichting boven die leeftijd op te leggen. Wij beschouwen de verlenging met één jaar als een eerste stap en sluiten geenszins de mogelijkheid uit over een zekere tijd de uitbreiding van de schoolplicht tot 16 jaar te overwegen. Wij zijn echter de mening toegedaan dat op dit gebied niets overhaast mag worden.

* * *

Bij de aanvang van 1951 werd een eerste Commissie, bestaande uit vertegenwoordigers van het officieel en het vrij onderwijs, door de toenmalige Regering belast met het opmaken van een zo volledig mogelijke inventaris van de problemen, die de uitbreiding van het onderwijs of van de schoolplicht tot 15 jaar zou doen rijzen. Het op 18 April ingediende verslag van die Commissie werd medegedeeld aan de parlementaire Commissies van Openbaar Onderwijs, en door deze laatste in de loop van het jaar 1951 onderzocht. Op 10 Januari 1952 stelde de Minister van Openbaar Onderwijs, in volledige overeenstemming met de parlementaire Commissies, een tweede Commissie samen, die belast was het probleem grondig uit te diepen en nauwkeurige conclusiën te trekken. Gedurende gans het jaar 1952 was die Commissie onverdroten aan het werk en diende achtereenvolgens verschillende verslagen in, waarvan het laatste in het voorjaar van 1953 opnieuw aan de parlementaire Commissies werd voorgelegd.

Nadat genoemde Commissies kennis hadden genomen van dit laatste verslag, spraken zij de wens uit, dat men de inhoud er van in een wetsontwerp zou vastleggen. Het onderhavige voorstel en dat betreffende de school voor voortgezet onderwijs, beantwoorden aan de wens. Zij nemen de wetsontwerpen welke de vorige Regering had uitgewerkt met de kostbare medewerking van voormelde Commissie over.

Il peut paraître étonnant que l'élaboration de ce projet gouvernemental ait pris tant de temps. La durée de ce travail s'explique par la complexité du problème. On pourrait croire en effet que pour réaliser cette réforme, il suffit de décréter que l'instruction obligatoire est prolongée d'un an. En réalité, du moment que l'on touche au mécanisme délicat de notre système éducatif, mille problèmes sont remis en question. Au reste le Gouvernement précédent n'a pas voulu se borner à faire une œuvre purement formelle. Il a cru que la réforme devait être intimement liée à une mise au point du contenu des études de 12 à 15 ans.

Il a jugé l'occasion utile également pour promouvoir certaines mesures importantes tendant à réaliser une meilleure coordination des études et une meilleure orientation des enfants.

De son côté, la question des structures scolaires correspondant à la scolarité prolongée devait également être résolue et ne le fut pas sans peine en raison de certaines divergences de principe qui se sont élevées au cours des travaux.

Enfin, la forme juridique à donner aux mesures envisagées a également soulevé des difficultés assez considérables.

* * *

Sur ce dernier point il est opportun de donner quelques détails. L'allongement de l'obligation scolaire entraîne des mesures législatives d'ordres divers :

principe de la durée des études;
contrôle de la fréquentation et de l'obligation;
nature des études correspondant à l'obligation scolaire;
dispositions tendant à assurer la coordination entre les diverses branches d'enseignement et à permettre une meilleure orientation des élèves;
organisation des formes d'enseignement nouvelles venant s'ajouter aux formes d'enseignement traditionnelles.

La question s'est posée de savoir dans quelles formes législatives devait être traduit cet ensemble de mesures.

Au début de ce siècle, le législateur a inclus dans une loi unique, d'une part le principe et les modalités de l'obligation scolaire, et d'autre part les règles organiques présidant au fonctionnement de l'enseignement primaire et de ses prolongements. Dans la perspective de l'époque, cette structure législative pouvait se justifier. Elle nous a donné un instrument juridique sur lequel depuis plus de 40 ans s'est édifié l'imposant appareil de notre enseignement primaire. En effet, en 1914 l'obligation scolaire et l'enseignement primaire coïncidaient presque parfaitement. L'enseignement technique n'existait pratiquement pas. L'enseignement moyen général était peu développé et réservé à un nombre restreint de privilégiés.

Depuis lors, le développement social du pays a entraîné une extension considérable de nos structures scolaires, au delà des trois degrés primaires. A côté des classes du 4e degré l'enseignement moyen général, tant officiel que libre, a pris un vaste essor.

L'enseignement technique s'est, lui aussi, développé dans des proportions impressionnantes. Il est encore en pleine expansion. Aujourd'hui, il n'y a plus de relation exclusive entre l'obligation scolaire et l'enseignement primaire : à partir de 12 ans un très grand nombre d'enfants soumis

Het kan enige verwondering baren, dat de uitwerking van dit regeringsontwerp zo veel tijd heeft gevergd. De duur van deze arbeid dient verklaard te worden door de ingewikkeldheid van het probleem. Men zou inderdaad geneigd zijn te veronderstellen dat het, om die hervorming door te voeren, zou volstaan instructies te geven, waarbij de schoolplicht met één jaar wordt verlengd. Nochtans is de werkelijkheid heel anders, want, van het ogenblik af, dat men raakt aan het delicate mechanisme van ons opvoedingsstelsel, komen duizend problemen ter sprake. Overigens heeft de vorige Regering zich niet willen beperken tot een werk van louter vormelijke aard. Zij heeft gemeend dat de hervorming nauw verbonden moest zijn met een juiste omschrijving van de leerstof der studiën van 12 tot 15 jaar.

Zij heeft deze gelegenheid eveneens gunstig geacht om sommige belangrijke maatregelen te treffen, er toe strekkende een betere coördinatie van de studiën en een betere oriëntatie der kinderen te verwezenlijken.

Ook de kwestie van de schoolstructures, overeenstemmend met de verlengde schooltijd moest worden opgelost, hetgeen, wegens bepaalde beginselverschillen, die tijdens het verloop der werkzaamheden zijn gerezen, niet zonder een ernstige inspanning is geschied.

Ten slotte heeft ook de juridische vorm, welke aan de overwogen maatregelen moet worden gegeven, vrij aanzienlijke moeilijkheden doen rijzen.

* * *

Op dit laatste punt achten wij nu het ogenblik gekomen om enkele bijzonderheden te verstrekken. De verlenging van de leerplicht gaat gepaard met wettelijke maatregelen van verschillende aard :

principe van de duur der studiën;
toezicht op het bijwonen en de verplichting;
aard der met de schoolplicht overeenstemmende studiën;
beschikkingen om de verschillende onderwijstakken te coördineren en een betere oriëntatie van de leerlingen mogelijk te maken;
organisatie van de nieuwe onderwijsvormen, die aansluiten bij de traditionele.

De vraag is gerezen in welke wetgevende vormen het geheel van deze maatregelen moest worden neergelegd.

Bij de aanvang van deze eeuw heeft de wetgever in een enkele wet enerzijds het beginsel en de modaliteiten van de schoolplicht en anderzijds de organieke regelen voor het functionneren van het lager onderwijs en zijn verlengingen vastgesteld. In het licht van die tijd kon die wetgevende structuur worden gerechtvaardigd. Zij heeft ons een juridisch instrument aan de hand gedaan, waarop zich sedert meer dan 40 jaar het indrukwekkend bestel van ons lager onderwijs heeft gevestigd. In 1914 vielen de schoolplicht en het lager onderwijs inderdaad nagenoeg volledig samen. Het technisch onderwijs bestond praktisch nog niet. Het algemeen vormend middelbaar onderwijs was weinig ontwikkeld en slechts voorbehouden aan een beperkt aantal bevoorrechten.

Sedertien heeft de sociale ontwikkeling van het land een aanmerkelijke uitbreiding van de schoolstructures boven de drie lagere graden voor gevolg gehad. Bovendien de klassen van de 4^e graad heeft ook het algemeen vormend middelbaar onderwijs, zowel officieel als vrij, een ruime uitbreiding genomen.

Ook het technisch onderwijs heeft zich in indrukwekkende verhoudingen ontwikkeld. Het is nog steeds in volle ontplooiing. Ten huidige dage is er geen absolute betrekking meer tussen de schoolplicht en het lager onderwijs : van de twaalfjarige leeftijd af verlaat een groot aantal schoolkin-

encore à l'obligation scolaire fréquentent l'enseignement moyen ou l'enseignement technique.

Après avoir envisagé, dans le souci du respect de nos traditions, d'insérer dans la loi organique de l'enseignement primaire toutes les dispositions nécessaires à réaliser la réforme actuelle, et de faire de cette loi une législation générale sur l'obligation scolaire, l'enseignement primaire et l'enseignement complémentaire, le Gouvernement précédent a dû renoncer à cette idée pour la raison fondamentale qui vient d'être exprimée et qui ferait véritablement éclater les cadres de cette loi organique.

Ajoutons-y que cette loi, si la qualité de son contenu est indiscutée, a par contre été élaborée en partant d'un plan fort contestable et complétée depuis par maintes dispositions qui en ont compliqué la structure. L'insertion de toutes les dispositions nouvelles au sein de cette loi, crée des problèmes de technique juridique quasi insurmontables. Le Gouvernement précédent avait donc décidé de séparer en deux masses les dispositions qu'il soumettait à l'approbation des Chambres. La première partie visait directement l'ensemble des principes qui régiront désormais l'obligation scolaire, à savoir :

- 1° le principe même de l'obligation avec ses modalités, des dérogations et des dispositions spéciales;
- 2° le système de contrôle de l'obligation;
- 3° la nature des études correspondant à l'obligation;
- 4° les dispositions tendant à assurer, notamment au degré secondaire, la coordination des études et la bonne orientation des enfants.

Le Gouvernement précédent estimait que cet ensemble de dispositions de portée tout à fait générale et applicables aux formes d'enseignement les plus diverses jusqu'à 15 ans devait faire l'objet d'un texte législatif distinct, reprenant dans la mesure où elles ne sont pas modifiées et abrogées les dispositions des articles 1 à 12 de la loi organique de l'enseignement primaire.

Par contre, les dispositions organiques relatives à l'école complémentaire, qui sont soumises à votre approbation dans un texte séparé, s'insèrent heureusement dans la loi organique de l'enseignement primaire qui deviendra ainsi la loi organique de l'enseignement primaire et complémentaire. On a profité de cette occasion pour insérer une disposition permettant au Roi de coordonner et de mettre en ordre cette loi organique qui, comme on vient de le dire, a fait l'objet au cours des temps de très nombreuses modifications.

* * *

Il nous paraît nécessaire d'exposer enfin brièvement quel est le contenu de la législation nouvelle sur l'obligation scolaire. Les dispositions de cette loi sont commentées en détail dans l'analyse des articles annexée au présent développement. Il nous suffira donc de dire un mot ici des principes qui ont guidé les signataires.

L'obligation scolaire.

La loi organique de l'enseignement primaire consacre actuellement le principe de l'instruction obligatoire jusqu'à 14 ans.

La proposition qui vous est soumise transforme l'obligation d'instruction en une obligation de *scolarité* et étend celle-ci jusqu'à 15 ans.

deren, dat nog aan de schoolplicht onderworpen is, de lagere school om over te gaan naar het middelbaar of het technisch onderwijs.

Na, met inachtneming van de eerbied voor onze tradities, aanvankelijk gemeend te hebben in de wet tot regeling van het lager onderwijs alle nodige beschikkingen om de huidige hervorming te verwezenlijken, te kunnen opnemen en er een algemene wet op de schoolplicht, het lager onderwijs en het voortgezet onderwijs van te maken, heeft de vorige Regering moeten afzien van dat plan, wegens de fundamentele reden, welke wij hoger hebben uiteengezet, en die de kaders van genoemde organieke wet in de ware betekenis van het woord zou doen springen.

Laten wij er nog aan toegeven dat die wet, zo het gehalte van haar inhoud onbetwist is, nochtans werd uitgewerkt, vertrekkende van een zeer betwistbaar plan, en dat zij sedertdien werd aangevuld door tal van beschikkingen, die de structuur er van zeer ingewikkeld hebben gemaakt. De inlating van al de nieuwe beschikkingen in die wet, doet quasi onoverkomelijke juridisch-technische problemen rijzen. De vorige Regering had dan besloten de beschikkingen, welke zij aan de Kamers ter goedkeuring voorlegde, in twee groepen te scheiden. Het eerste deel betreft, rechtstreeks het geheel der beginselen, die voortaan aan de grondslag zullen liggen van de schoolplicht, namelijk :

- 1° het principe zelf van de verplichting met haar modaliteiten, van de afwijkingen en de bijzondere beschikkingen;
- 2° het stelsel van toezicht op de verplichting;
- 3° de aard van de met de verplichting overeenstemmende studiën;
- 4° de beschikkingen er toe strekkende, onder meer in het middelbaar onderwijs de coördinatie der studiën en de goede oriëntatie der leerlingen te verzekeren.

De vorige Regering oordeelde dat het geheel der beschikkingen van gans algemene draagwijdte en van toepassing op de meest verscheidene onderwijsvormen tot 15 jaar het voorwerp moest uitmaken van een afzonderlijke wettekst, waarin, voor zover ze niet werden gewijzigd of afgeschaft, de beschikkingen der artikelen 1 tot 12 van de organieke wet op het lager onderwijs worden behouden.

De organieke beschikkingen betreffende de school voor voortgezet onderwijs, die in een afzonderlijke tekst aan uw goedkeuring worden onderworpen, werden op gelukkige wijze ingelast in de wet tot regeling van het lager onderwijs welke aldus de organieke wet op het lager en op het voortgezet onderwijs zal worden. Wij hebben de gelegenheid te baat genomen om een beschikking in te lassen, waardoor de Koning in staat wordt gesteld die organieke wet, welke, zoals werd gezegd, in de loop der jaren menigvuldige wijzigingen heeft ondergaan, te coördineren en te ordenen.

* * *

Het lijkt ons ten slotte noodzakelijk een bondige uiteenzetting te geven van de inhoud der nieuwe wet op de schoolplicht. De beschikkingen van die wet zijn omstandig gecommenteerd in de ontleding der artikelen, welke aan de toelichting is toegevoegd. Het moge dus volstaan een woord te zeggen over de beginselen welke de indieners hebben geleid :

Schoolplicht.

De organieke wet op het lager onderwijs huldigt momenteel het beginsel van de leerplicht tot 14 jaar.

Het huidige voorstel wijzigt de leerplicht in *schoolplicht* en breidt deze uit tot 15 jaar.

La prolongation d'un an a été justifiée ci-dessus et nous n'y revenons point.

Quant au remplacement du principe de l'instruction obligatoire par l'obligation de fréquenter l'école, les signataires ont cru opportun de consacrer par là un fait qui est définitivement entré dans les mœurs. La quasi-totalité des enfants soumis aujourd'hui à l'instruction obligatoire fréquentent les écoles. Dès lors, il semble indiqué que l'obligation imposée en principe soit une obligation de scolarité. Les dispositions légales prévoient d'ailleurs toutes les dérogations nécessaires, soit pour permettre aux parents qui le préfèrent un régime de préceptorat, soit pour ne pas imposer aux parents une école contre laquelle ils auraient des griefs de conscience, soit enfin, pour éviter que les enfants soient tenus de fréquenter des écoles trop éloignées. Toutes ces dispositions sont reprises, avec les adaptations nécessaires, à la loi existante.

De même, tout en tenant compte de la prolongation d'un an, les mesures antérieures en vigueur relatives aux cas spéciaux : enfants handicapés physiques et intellectuels, enfants dont les parents n'ont pas de résidence fixe, etc., sont également reprises dans la présente proposition de loi.

Les signataires ont voulu que l'extension d'un an de l'obligation scolaire corresponde en principe à un enseignement de plein exercice, c'est-à-dire donné toute la journée. Ceci en vue d'assurer au maximum le sérieux de cet enseignement. Cependant, ils ont été sensibles aux arguments avancés dans divers milieux et d'après lesquels il peut être opportun de combiner parfois dans les cadres de la scolarité obligatoire un enseignement à mi-temps avec les débuts d'une formation professionnelle aux lieux mêmes du travail. C'est pourquoi ils ont prévu la possibilité de déroger au principe général de l'enseignement de plein exercice, à condition que cette dérogation soit entourée de garanties assurant que les fruits de la réforme ne seront pas perdus pour les enfants bénéficiant de ce régime spécial.

* * *

Un certain nombre d'aménagements et d'améliorations ont été apportés au système du contrôle de l'obligation. Si l'instruction obligatoire a pris depuis 40 ans dans notre pays la consistance d'un fait social universellement admis, dans certains cas cependant et avant tout pour des raisons d'ordre social, la fréquentation des écoles n'est pas aussi régulière qu'on pourrait le souhaiter. Un effort devait être tenté en vue d'accroître encore la régularité dans la fréquentation scolaire et d'assurer un contrôle plus efficace de cette régularité. Les aménagements apportés sur ce point à la législation en vigueur, sont un premier pas dans cette voie. Ils s'inspirent des études de spécialistes, qui, dans notre pays, se sont penchés sur le problème depuis plusieurs années.

* * *

Ainsi qu'il a été dit plus haut, les signataires ont estimé qu'ils feraient œuvre incomplète si, au moment où ils proposent de prolonger jusqu'à 15 ans la scolarité, ils ne précisait pas en même temps quel doit être le contenu des études correspondant à celle-ci. Le problème ne se pose pratiquement pas pour l'enseignement primaire. C'est au niveau des études de 12 à 15 ans que la question doit être envisagée et résolue. Sans doute objectera-t-on que pour chacune des formes d'enseignement existantes, le programme des études est, à ce niveau, déjà fixé dans son principe. Mais à cet égard notre souci est double.

De verlenging met een jaar werd hoger verantwoord, zodat wij op dit punt niet meer moeten terugkomen.

Wat de vervanging betreft van het beginsel van de leerplicht door de verplichting de school te bezoeken, hebben de indieners het ogenblik geschikt geacht om daardoor een feit, dat definitief in de gewoonten is ingeburgerd, te bestendigen. De quasi-algemeenheid van de aan de leerplicht onderworpen kinderen, bezoekt thans de scholen. Het lijkt dan ook voor de hand te liggen dat de in beginsel opgelegde verplichting een schoolplicht zou wezen. De wettelijke beschikkingen voorzien overigens alle nodige afwijkingen, hetzij om de ouders, die het wensen, een stelsel van preceptorat toe te staan, hetzij om aan de ouders geen school op te dringen, waartegen zij gewetensbezwaren in te brengen zouden hebben, hetzij ten slotte om te vermijden dat kinderen zouden verplicht zijn te verlatende scholen te bezoeken. Al die beschikkingen zijn, met de nodige aanpassingen, overgenomen uit de bestaande wet.

Evenzo zijn, rekening houdend met de verlenging met een jaar, de vroeger van kracht zijnde maatregelen met betrekking tot bijzondere gevallen : lichamelijk en verstandelijk gehandicapte kinderen, kinderen wier ouders geen vaste verblijfplaats hebben, enz., opgenomen in het huidige wetsvoorstel.

De indieners hebben gewild dat de uitbreiding van de leerplicht met een jaar in beginsel zou overeenstemmen met een volledig onderwijs, dit wil zeggen, een onderwijs, dat de ganse dag wordt verstrekt, dit met het doel de ernst van dit onderwijs tot een maximum te verzekeren. Zij zijn nochtans niet ongevoelig gebleven voor de argumenten, welke in verschillende kringen naar voren werden gebracht, en volgens welke het bijwijken opportuun kan zijn in het kader van de schoolplicht een halftime-onderwijs te koppelen aan een aanvankelijke beroepsopleiding op de plaatsen zelf, waar het werk wordt uitgeoefend. Het is om die reden, dat zij de mogelijkheid hebben voorzien af te wijken van het algemeen beginsel van volledig onderwijs, op voorwaarde dat die afwijking gestaafd weze door waarborgen, die de verzekering bieden, dat de vruchten van de hervorming niet verloren zullen gaan voor de kinderen, die dit speciaal stelsel genieten.

* * *

Een bepaald aantal aanpassingen en verbeteringen werden aangebracht aan het stelsel van toezicht op de verplichting. Zo de leerplicht sedert 40 jaar in ons land de vorm van een universeel aanvaard sociaal feit heeft aangenomen, is het schoolbezoek, in bepaalde gevallen, en in de eerste plaats om redenen van sociale aard, niet zo regelmatig als zou worden gewenst. Er zou een inspanning moeten worden gedaan om een regelmatig schoolbezoek te bereiken en een doelmatiger toezicht op die regelmatigheid te verzekeren. De aanpassingen welke op dit punt aan de bestaande wet werden aangebracht, zijn een eerste stap op die weg. Zij steunen op de bevindingen van deskundigen, die zich in ons land sedert verscheidene jaren met het probleem bezig gehouden hebben.

* * *

Zoals hoger reeds werd verklaard, hebben de indieners gemeend dat hun werk onvolledig zou zijn indien zij, op het ogenblik dat zij de verlenging van de schooltijd tot 15 jaar voorstellen, niet gelijktijdig de inhoud van de daarmee overeenstemmende studien nauwkeurig omschreven. Voor het lager onderwijs stelt het probleem zich practisch niet. Het is op het niveau der studien van 12 tot 15 jaar dat de kwestie moet worden onderzocht. Ongetwijfeld zal men opwerpen dat voor ieder van de reeds bestaande onderwijsvormen, het studieprogramma, op dat niveau, reeds op zijn beginsel is gegrondvest. In dat

Nous désirons d'abord que, quelle que soit la forme d'enseignement choisie par les parents pour leurs enfants, ceux-ci bénéficient d'un minimum commun de formation générale. Ensuite, nous souhaitons que l'extension jusqu'à 15 ans de la scolarité soit, surtout dans les enseignements à portée pratique et professionnelle, l'occasion d'étendre et de développer la formation générale et les aptitudes à la vie sociale et économique. En d'autres mots, l'année complémentaire de formation ne doit pas être mise à profit principalement pour une spécialisation technique, mais au contraire, pour promouvoir une formation générale étendue qui, au demeurant, de l'avis des meilleurs spécialistes, s'avère de plus en plus profitable, non seulement sur le plan humain mais même sur le plan strictement économique.

C'est pourquoi nous avons inséré dans la proposition de loi des dispositions relatives au minimum commun de formation générale qui sera requis désormais dans toutes les branches d'enseignement.

Ce minimum est fixé par référence, d'une part, à des matières et, d'autre part, à un horaire hebdomadaire. Il est difficile d'aller plus loin dans un texte législatif. Il est difficile surtout d'y indiquer dans quel esprit cette formation générale doit être dispensée. Mais cette formation générale doit être avant tout une préparation à la vie. Elle doit donc, dans chacune des formes d'enseignement (enseignement général, enseignement technique, enseignement complémentaire), correspondre à la fois à la finalité des études et au souci général d'épanouir toutes les aptitudes de l'enfant, à un moment où son orientation n'est pas encore définitivement tracée et où aucun accès ne doit lui être fermé vers des études ultérieures.

La mise en œuvre de ce programme exige des pédagogues un important effort d'imagination créatrice, surtout dans des secteurs nouveaux que la pédagogie n'a pas encore défrichés à fond; nous pensons notamment à l'enseignement technique et à l'école complémentaire. Il s'agit en effet à proprement parler d'y créer une méthode de culture moins axée sur l'étude livresque que sur l'exercice des aptitudes pratiques et manuelles mais dont la qualité humaine ne doit pas être moins riche.

* * *

La proposition de loi sur l'obligation scolaire contient enfin un certain nombre de dispositions qui ont pour but d'assurer aux adolescents de 12 à 15 ans la meilleure orientation possible de leurs études et d'éviter que celles-ci ne les mènent à ce que l'on pourrait appeler des impasses pédagogiques comme l'est présentement le 4e degré primaire.

Si un minimum commun de formation générale a été prévu pour tous les enfants de 12 à 15 ans, la différence entre les aptitudes de ces enfants a pour résultat fatal un niveau variable selon certaines catégories d'enseignement. C'est ainsi que dans l'enseignement technique les écoles professionnelles se situent à un niveau inférieur aux écoles techniques proprement dites. C'est ainsi que l'école complémentaire ne pourra prétendre à fournir une formation générale aussi élevée que l'enseignement moyen du degré inférieur. Mais nous avons voulu rompre avec le régime actuel en vertu duquel cette différenciation entraîne pour les enfants un blocage total à 15 ans, ou l'obligation d'entreprendre *ab ovo* d'autres études depuis le début avec le retard et la perte d'énergie que cela comporte. Dans ce but, la proposition prévoit deux ordres de mesure. Les premières tendent à permettre à l'enfant de se réorienter entre l'enseignement moyen et les formes de l'enseignement technique de niveau équivalent, à savoir

opzicht echter hebben wij een dubbele zorg. In de eerste plaats wensen wij dat, welke ook de door de ouders voor hun kinderen gekozen onderwijsvorm moge wezen, deze een gemiddeld minimum van algemene vorming genieten. Vervolgens wensen wij dat de uitbreiding tot 15 jaar van de schooltijd, vooral in het onderwijs met praktische en beroepsstrekking, een gelegenheid zou wezen om de algemene opleiding en de geschiktheden voor het sociale en het economische leven uit te breiden en te ontwikkelen. Met andere woorden, het aanvullend vormingsjaar moet niet hoofdzakelijk ten goede komen van een technische specialisatie, maar integendeel worden benut tot het bevorderen van een uitgebreide algemene vorming, welke, naar het oordeel van de beste deskundigen, steeds meer en meer baat oplevert, niet enkel op menselijk plan, maar zelfs op strikt economisch vlak.

Het is om die reden, dat wij in het wetsvoorstel beschikkingen hebben ingelast, betreffende het gemiddeld minimum van algemene opleiding, dat voortaan in alle onderwijstakken zal geëist worden.

Dit minimum is bepaald met betrekking enerzijds tot de leerstof en anderzijds tot de wekelijkse lesrooster. Het valt moeilijk in een wetstekst verder te gaan. Het is vooral moeilijk er in aan te duiden in welke geest die algemene vorming dient verstrekt te worden. Die algemene opleiding echter moet vóór alles een voorbereiding zijn tot het leven. Zij moet dus in ieder van de onderwijsvormen (algemeen vormend onderwijs, technisch onderwijs, uitgebreid onderwijs) overeenstemmen én met het einddoel van de studiën én met de algemene bezorgdheid alle geschiktheden van het kind tot ontluiking te brengen op een ogenblik, waarop zijn oriëntatie nog niet definitief is afgelijnd en waarop geen enkele toegang tot latere studiën hem mag worden afgesneden.

De uitvoering van dit programma vergt van de opvoedkundigen een aanzienlijke scheppende verbeeldingskracht, vooral in de nieuwe sectoren, welke de pedagogie nog niet volledig heeft ontgonnen; wij denken hier o.m. aan het technisch en aan het voortgezet onderwijs. In feite gaat het er om, er een cultuurmethode in het leven te roepen, welke minder afgestemd is op de boekenstudie dan op de praktische geschiktheden, waarmee de mens niet minder rijk bedeeft moet zijn.

* * *

Het voorstel op de schoolplicht bevat bovendien een aantal beschikkingen, welke tot doel hebben aan de leerlingen van 12 tot 15 jaar de best mogelijke studie-oriëntering te verzekeren en te verhinderen dat deze hen zou kunnen leiden in wat men zou kunnen noemen een pedagogisch slop, zoals tegenwoordig het geval is met de 4^e graad.

Zo een gemiddeld minimum van algemene vorming voor al de kinderen van 12 tot 15 jaar is voorzien, heeft het verschil in de geschiktheden van die kinderen onvermijdelijk een veranderlijk niveau volgens bepaalde onderwijscategorieën voor gevolg. Het is also dat in het technisch onderwijs de vakscholen op een lager niveau komen te staan dan de eigenlijke technische scholen. Het is ook daarom dat de school voor voortgezet onderwijs zich niet er op zal kunnen beroepen een zo hoge algemene vorming te kunnen verstrekken als het middelbaar onderwijs van de lagere graad. Wij hebben echter willen breken met het huidig stelsel, ingevolge hetwelk dit onderscheid voor de kinderen op vijftienjarige leeftijd een volledige stremming met zich brengt, of de verplichting *ab ovo* andere studiën aan te vangen, met de daarmee onvermijdelijk gepaard gaande achterstand en krachtsverspilling. Met dat doel voorziet het voorstel twee reeksen van maatregelen. De eerste strekken er toe het kind in staat te

les écoles techniques jusqu'à la fin du cycle secondaire inférieur. Cette réorientation est déjà possible actuellement jusqu'à ce niveau à l'intérieur de l'enseignement moyen lui-même et de ses diverses sections. Elle sera étendue au passage entre l'enseignement technique « fort » et l'enseignement moyen général. Ceci exige bien entendu, et les mesures nécessaires sont prises, que l'école technique voie ses programmes fixés à un niveau de qualité identique à celui de l'enseignement moyen général.

La différence de niveau d'enseignement fait que cette possibilité ne doit pas être étendue aux enfants qui suivent l'école professionnelle ou l'école complémentaire. Mais c'est ici que la proposition de loi introduit une réforme importante. Ces enfants, s'ils réussissent les examens organisés par un jury central, pourront accéder également aux études secondaires du degré supérieur soit dans l'enseignement moyen, soit dans l'école technique et pourront bénéficier notamment dans ce cas de l'homologation des études à l'issue du cycle de l'enseignement moyen supérieur.

Le Parlement ne manquera pas d'apprécier et l'importance de cette réforme et les perspectives qu'elle ouvre à toute notre jeunesse.

ANALYSE DES ARTICLES.

CHAPITRE PREMIER.

De l'obligation scolaire.

Section I. — Principe et dérogations.

Article premier. — Fixe le principe de l'obligation scolaire et détermine sa durée. Il consacre deux règles nouvelles :

1° l'allongement d'un an de l'obligation scolaire;

2° l'obligation est une obligation de *scolarité* et non plus uniquement d'instruction.

En outre, le texte précise, ce que ne faisait pas la loi organique de l'enseignement primaire, que l'obligation s'étend à tout enfant résidant en Belgique. L'obligation scolaire est considérée à cet égard comme une mesure de protection sociale et d'ordre public.

L'article 2 fait peser la responsabilité de l'obligation scolaire sur le chef de famille et ne modifie en rien à cet égard le texte de la loi organique. Il n'a pas été jugé utile de préciser plus amplement la notion du chef de famille qui a été mise au point par la jurisprudence des tribunaux et de l'administration.

L'alinéa 2 précise encore le caractère scolaire de l'obligation et la nécessité pour l'enfant de suivre les cours d'une école de *plein exercice* pendant toute la durée de l'obligation. Sauf les dérogations que la loi elle-même prévoit

stellen zich te reoriënteren tussen het middelbaar onderwijs en de vormen van technisch onderwijs van gelijkwaardig niveau, namelijk de technische scholen tot het einde van de secundaire lagere cyclus. Op het huidige ogenblik is die reoriëntering tot dat niveau reeds mogelijk binnen het eigenlijke middelbaar onderwijs en zijn onderscheidene secties. Zij zal worden uitgebreid tot de overgang tussen het « grondig » technisch onderwijs en het algemeen vormend middelbaar onderwijs. Dit vereist natuurlijk, en de passende maatregelen zijn ook getroffen, dat de programma's van de technische school worden vastgesteld op een hoedanigheidspeil, dat overeenstemt met dat van het algemeen vormend middelbaar onderwijs.

Het verschil van onderwijsniveau heeft tot gevolg dat die mogelijkheid niet moet worden uitgebreid tot de kinderen, die de vakschool of de school voor voortgezet onderwijs volgen. Maar het is hier dat het wetsvoorstel een belangrijke hervorming invoert. Zo die kinderen slagen in de door een centrale examencommissie afgenomen examens, zullen zij zich eveneens kunnen richten naar de secundaire studiën van de hogere graad, hetzij in het middelbaar onderwijs, hetzij in de technische school, en zullen zij in voorkomend geval onder meer de voordelen kunnen genieten van de homologatie der studiën, bij het einde van de cyclus van het hoger middelbaar onderwijs.

Het Parlement zal zonder enige twijfel het belang van deze hervorming en de perspectieven, welke zij voor onze jeugd opent, naar waarde schatten.

ONTLEDING DER ARTIKELEN.

EERSTE HOOFDSTUK.

De schoolplicht.

Afdeling I. — Principe en afwijkingen.

Artikel één. — Bepaalt het beginsel van de schoolplicht, en stelt de duur er van vast. Het bekrachtigt twee nieuwe regels :

1° de verlenging van de duur van de schoolplicht met één jaar;

2° de verplichting is in feite een *schoolplicht*, en niet enkel een leerplicht.

Bovendien bepaalt de tekst nader, wat de wet tot regeling van het lager onderwijs niet deed, dat die verplichting rust op elk in België verblijvend kind. In dit opzicht wordt de schoolplicht beschouwd als een maatregel van sociale bescherming en van openbare orde.

Artikel 2 legt de verantwoordelijkheid inzake de schoolplicht op het gezinshoofd, en wijzigt in niets de desbetreffende tekst van de organieke wet. Het is niet gepast gebleken, het begrip gezinshoofd, dat reeds voldoende bepaald is door de rechtspraak van de rechtbanken en van het bestuur, nader uit te werken.

Het 2° lid geeft nog een nadere bepaling van de schoolplicht en van de noodzaak voor het kind de lessen te volgen van een school met *volledig leerplan*, tijdens de gehele duur van de verplichting. Behoudens de afwijkingen die in

(art. 8), des cours à mi-temps ou durant une partie de l'année scolaire seulement, ne permettent pas de s'acquitter de l'obligation. Il faut que celle-ci soit exécutée dans des conditions de sérieux suffisantes.

La durée de l'enseignement dispensé par une école de plein exercice est précisée pour chaque branche d'enseignement par les lois ou règlements organiques qui la concernent. Exemple : dans l'enseignement primaire, l'article 7 de la loi organique prévoit 400 demi-journées. Pour l'enseignement technique, l'article 5, § 2, de la loi organique du 29 juillet 1953 délègue au Roi le soin de fixer cette durée.

Les articles 3 à 8 viennent apporter aux principes définis aux articles 1 et 2 des dérogations et des aménagements qui tiennent compte avant tout de l'intérêt de l'enfant lui-même.

Art. 3. — Reproduit en l'adaptant à la scolarité prolongée, l'alinéa 1 de l'article 11bis de la loi organique de l'enseignement primaire. Cette disposition accorde certaines facilités aux chefs de famille sans résidence fixe pour faire instruire leurs enfants dans des établissements spéciaux.

Compte tenu de l'expérience, il a paru souhaitable de fixer à huit ans au lieu de dix le point de départ de l'obligation scolaire pour les enfants de personnes sans résidence fixe (bateliers et forains, etc.).

Les alinéas 2 et suivants de l'article 11bis de la loi organique avaient trait aux mesures pratiques de contrôle de l'obligation scolaire pour les enfants. Ces détails d'application seront repris dans l'arrêté royal d'exécution prévu au dernier alinéa de l'article 11 de la présente proposition.

Art. 4. — Reproduit l'article 3 de la loi organique de l'enseignement primaire, relatif aux enfants handicapés physiques et intellectuels, sans autre modification que l'allongement d'un an de l'obligation scolaire.

Art. 5. — Cette disposition permet aux chefs de famille d'opter pour l'obligation d'instruction de préférence à l'obligation de scolarité. Il en est rarement fait usage aujourd'hui. Son application, notamment quant au niveau de l'instruction donnée, sera contrôlée par l'inspection cantonale ainsi que ce fut le cas jusqu'à présent.

Art. 6. — Reprend le texte actuel de l'article 2 de la loi organique de l'enseignement primaire et l'adapte à la scolarité prolongée.

Un bref commentaire s'indique à propos de la suspension de l'obligation scolaire à défaut d'école située à une distance convenable.

Jusqu'à la fin du cycle primaire (correspondant normalement à l'âge de 12 ans) on peut admettre que l'obligation scolaire soit suspendue lorsque l'enfant ne peut trouver d'école dans un rayon de 4 km : c'est le système actuellement en vigueur. Mais à partir du moment où l'enfant est appelé à fréquenter l'une des formes d'enseignement du cycle secondaire, on peut admettre que soit exigé de lui un effort de déplacement plus considérable. Il n'est pas toujours possible de créer dans un rayon inférieur à 4 km les écoles nécessaires à la formation des enfants de 12 à 15 ans. D'où l'extension à 6 km du rayon limite.

Ceci pose le problème des transports scolaires. Dès à présent une grande partie de nos adolescents parcourent des distances parfois considérables pour se rendre à l'école choisie par leurs parents. Ces voyages se font presque tou-

de la wet zelf zijn voorzien (art. 8), is het niet toegestaan zich van de schoolplicht te kwijten, met slechts een halve dag of slechts gedurende een gedeelte van het schooljaar de lessen te volgen. De schoolplicht moet volbracht worden onder voldoende ernstige omstandigheden.

De duur van het onderwijs verstrekt in een school met volledig leerplan wordt voor elke onderwijstak nauwkeurig bepaald bij de desbetreffende organieke wetten of reglementen. Voorbeeld : voor het lager onderwijs, worden bij artikel 7 van de organieke wet 400 halve dagen voorzien; voor het technisch onderwijs, wordt bij artikel 5, § 2, van de organieke wet van 29 Juli 1953 aan de Koning de zorg opgedragen deze duur te bepalen.

De artikelen 3 tot 8 hebben betrekking op afwijkingen en aanpassingen van de beginselen bepaald in de artikelen 1 en 2, waarbij vóór alles rekening wordt gehouden met het belang van het kind zelf.

Art. 3. — Dit artikel komt overeen met het 1ste lid van artikel 11bis van de wet tot regeling van het lager onderwijs, en past het aan bij de verlengde schoolplicht. Deze beschikking verleent sommige faciliteiten aan de gezinshoofden zonder vaste woonplaats, om het onderwijs van hun kinderen te doen verzekeren in speciale inrichtingen.

In het licht van de ervaring is het wenselijk gebleken de schoolplicht voor de kinderen van personen zonder vaste woonplaats (schippers en foorkramers, enz.) op 8 jaar en niet op 10 jaar te doen ingaan.

De leden 2 en volgende van artikel 11bis van de organieke wet hadden betrekking op de praktische maatregelen inzake het toezicht op de schoolplicht van de kinderen. Deze toepassingsbepalingen worden overgenomen in het koninklijk uitvoeringsbesluit waarvan sprake in het laatste lid van artikel 11 van het onderhavig voorstel.

Art. 4. — Is de weergave van artikel 3 van de wet tot regeling van het lager onderwijs betreffende de lichamelijk en verstandelijk gehandicapte kinderen, zonder andere wijziging dan de verlenging van de schoolplicht met één jaar.

Art. 5. — Bij deze beschikking is het de gezinshoofden toegestaan de *leerplicht* te kiezen boven de schoolplicht. Van dit recht wordt thans nog weinig gebruik gemaakt. De toepassing er van, namelijk wat het niveau van het verstrekte onderwijs betreft, zal gecontroleerd worden door de kantonale inspectie, zoals tot dusver steeds het geval is geweest.

Art. 6. — Dit artikel neemt de huidige tekst van artikel 2 der wet tot regeling van het lager onderwijs over en past het aan bij de verlenging van de schoolplicht.

Een bondige commentaar is hier geboden wat betreft de schorsing van de schoolplicht, wanneer binnen een bepaalde afstand geen school voorhanden is.

Tot het einde van de lagere cyclus (normaal overeenstemmende met de leeftijd van 12 jaar) kan aangenomen worden dat de schoolplicht geschorst is, wanneer het kind binnen een afstand van 4 km geen school vindt : dit is althans het nu van kracht zijnde stelsel. Van het ogenblik echter dat het kind de leeftijd heeft bereikt om een van de onderwijsvormen van de secundaire cyclus te volgen, mag aangenomen worden, dat van het kind een grotere verplaatsingsinspanning wordt gevergd. Het is immers niet altijd mogelijk binnen een straal van 4 km de scholen op te richten die vereist zijn voor de vorming van kinderen van 12 tot 15 jaar. In dit geval wordt de maximum-afstand op 6 km gebracht.

Dit doet het ernstige probleem van het vervoer der scholieren rijzen. Reeds nu legt een groot gedeelte van onze jonge lieden, om zich naar de school te begeven die hun ouders voor hen hebben uitgekozen, afstanden af die vaak

jours par les moyens de transport publics et dans des conditions qui sont parfois loin d'être favorables à la santé et à la formation morale de la jeunesse. Ce grave problème doit dans un proche avenir être étudié et résolu avec la collaboration de tous ceux qui s'y intéressent et y ont des responsabilités.

Art. 7. — Depuis longtemps les autorités scolaires se préoccupent du manque de formation générale des enfants assez nombreux qui poursuivent dans nos conservatoires royaux des études musicales poussées, se destinent à une carrière de virtuose. La spécialisation hâtive nécessaire à leur culture musicale leur fait souvent négliger l'obligation scolaire: un déplorable manque de culture générale en résulte parfois. La proposition tend ici à remédier à cette situation. Elle prévoit un régime spécial d'obligation scolaire et de formation qu'elle laisse au Roi le soin de fixer en adaptant le programme scolaire normal aux nécessités et aux possibilités de cette catégorie d'enfants.

Art. 8. — L'article 2, on s'en souvient, exige que l'obligation scolaire soit remplie dans une école de plein exercice, c'est-à-dire fonctionnant toute la journée. Cependant, pour des raisons d'ordre économique ou social, il peut être admis que l'on déroge à ce principe, *mais à condition que l'intérêt des enfants se concilie avec ces nécessités*. Car il doit dominer ici toute autre considération.

L'article 8 détermine les modalités de ces dérogations. Celles-ci se limitent tout d'abord à la *dernière année* (14 à 15 ans) de la scolarité obligatoire. Elles prendront la forme d'un préapprentissage pratique, extérieur à l'école. Mais de toute façon :

a) l'enfant doit combiner avec ce préapprentissage la poursuite des études de formation générale. La condition requise à cet égard est qu'il respecte au moins les 20 h./semaine de cours généraux prévues à l'article 20.

b) les cours doivent être suivis dans une *école du jour*.

c) le préapprentissage pratique reste soumis au contrôle des autorités pédagogiques qui s'assureront si les exigences éducatives et la liaison avec la formation générale sont assurées.

Le respect de ces diverses conditions est nécessaire si l'on veut éviter d'énervier le bon effet de la prolongation scolaire.

Art. 9. — Reproduit avec quelques modifications de forme l'article 5 de la loi organique de l'enseignement primaire qui définit les obligations du chef de famille à l'égard de la *fréquentation régulière* de l'école par l'enfant. L'intervention du délégué local à la protection de l'enfance n'est plus expressément mentionnée: cette prescription était restée lettre morte dans le régime antérieur. Il appartiendra au chef d'école de mettre en branle tous les organismes d'assistance ou de protection dont l'action peut être utile et efficace.

Art. 10. — Sans commentaire.

zeer aanzienlijk zijn. Daarbij wordt haast altijd gebruik gemaakt van de openbare vervoermiddelen, en die verplaatsingen verlopen soms in allesbehalve gunstige omstandigheden, waarbij de gezondheid en de zedelijke vorming van de jeugd vaak in het gedrang komen. Dit ernstige probleem zal in een nabije toekomst onder ogen moeten worden genomen, en opgelost met de medewerking van allen die daarin belang stellen of daarbij verantwoordelijk zijn.

Art. 7. — Sedert lang maken de schooloverheden zich bezorgd over het gebrek aan algemene vorming van de vrij talrijke kinderen die in onze koninklijke conservatoria grondig de muziek willen studeren, om later als muziekvirtuozen carrière te maken. De vroegtijdige specialisatie waartoe hun muzikale studiën hen noopt brengt met zich, dat de schoolplicht vaak veronachtzaamd wordt, waaruit dan soms een betreurenswaardig gebrek aan algemene cultuur volgt. Dit voorstel heeft ten doel die toestand te verhelpen. Het voorziet in een bijzondere school en vormingsplicht die door de Koning zal bepaald worden, met aanpassing van het normale leerplan aan de noodwendigheden en de mogelijkheden van deze categorie van kinderen.

Art. 8. — Zoals reeds gezegd, vereist artikel 2 dat de schoolplicht volbracht wordt in een school met volledig leerplan, die dus de gehele dag open is. Toch kan het om redenen van economische of sociale aard aangenomen worden dat van dit beginsel wordt afgeweken, *op voorwaarde echter dat de belangen van de kinderen niet aan die redenen worden opgeofferd*. Het belang van de kinderen staat inderdaad boven alles.

Artikel 8 bepaalt de modaliteiten van die afwijkingen. In de allereerste plaats worden zij beperkt tot het *laatste* jaar (14 à 15 jaar) van de schoolplicht. Die afwijkingen mogen de vorm aannemen van een praktische vóóropleiding buiten de scholen. In elk geval :

a) moet die vóóropleiding gepaard gaan met de voortzetting van studiën van algemene vorming. De voorwaarde is dat de verplichting, ten minste de bij artikel 20 bepaalde 20 uren/week algemene vakken te volgen, wordt nagekomen.

b) de lessen moeten gevolgd worden in een *dagschool*.

c) de praktische vóóropleiding blijft onderworpen aan het toezicht van de pedagogische overheden, die zich er van zullen vergewissen of de vereisten van de opvoeding en de samenhang met de algemene vorming wel worden in acht genomen.

Het naleven van die verschillende voorwaarden is absoluut noodzakelijk, indien men de ontcrachting van de goede uitwerking van de verlenging van de schoolplicht wil voorkomen.

Art. 9. — Beantwoordt met enkele wijzigingen in de vorm aan artikel 5 van de wet tot regeling van het lager onderwijs, dat de verplichtingen van het gezinshoofd ten opzichte van het *regelmatig bijwonen* van de school door het kind bepaalt. Er wordt geen uitdrukkelijke vermelding meer gemaakt van het optreden van de plaatselijke afgevaardigde van de kindbescherming: dit voorschrift was inderdaad in het vorige stelsel een dode letter gebleven. Toch heeft het schoolhoofd het recht een beroep te doen op al de bijstands- of beschermingslichamen, die ter zake nuttig en doeltreffend werk kunnen verrichten.

Art. 10. — Zonder commentaar.

Section II. — *Contrôle de l'obligation scolaire.*
Sanctions.

Art. 11 et 12. — Ces dispositions organisent le contrôle de l'inscription à une école des enfants soumis à l'obligation scolaire. Ce contrôle est confié essentiellement à l'inspecteur cantonal de l'enseignement primaire, avec la collaboration des administrations communales, des chefs d'école et du corps enseignant. Aucune modification essentielle n'est apportée à cet égard aux dispositions actuellement en vigueur. L'ordre des textes a été modifié dans un but de clarté. Au système des listes communales, désuet et compliqué, est substitué un système de fiches. Tous les chefs d'établissement sont désormais tenus de collaborer avec l'inspection aux devoirs de contrôle. Quelques autres aménagements de détail ont pour but de faciliter celui-ci et de le rendre plus efficace. Il paraît également indispensable dans ce but que pour le contrôle de l'inscription comme de la fréquentation, l'inspection principale dispose dès que possible en permanence d'une aide administrative qui la décharge de multiples travaux d'écriture et lui permette de consacrer plus de temps à sa mission pédagogique.

Art. 13. — Reproduit, avec des aménagements de pure forme, le texte de l'article 10 de la loi organique de l'enseignement primaire, qui organise le contrôle de la fréquentation scolaire.

Les termes « police d'Etat » qui figuraient dans l'ancienne loi ont été remplacés par l'appellation officielle : gendarmerie nationale.

Art. 14. — Les dispositions de l'article 14 organisent le régime de la répression pénale en matière d'infraction à l'obligation scolaire. Certains amendements sont apportés par la proposition au régime en vigueur aujourd'hui. Ils s'inspirent, quant à la procédure, des suggestions des divers spécialistes qui ont du problème une expérience concrète.

Tout a été mis en œuvre pour donner aux premières interventions du juge un aspect conciliant et encourageant, et non régressif comme le voulait l'ancienne législation.

L'expérience a montré, en effet, que les manquements de ce genre appellent bien plus souvent de la part des autorités une action positive d'assistance sociale que des menaces ou de la répression.

Dorénavant, seul le juge des enfants sera compétent pour appliquer des peines. Le juge de paix n'interviendra plus que pour faire au chef de famille des observations en cas de première infraction.

Les peines sont portées d'une amende de 1 à 25 francs, à une amende de 5 à 100 francs et d'un emprisonnement de 1 à 7 jours, à un emprisonnement de 1 à 15 jours, ou à une de ces peines seulement. Elles pourront être doublées en cas de récidive.

Le juge des enfants pourra, suivant le cas, et sans relever de circonstances atténuantes, appliquer à son gré une peine de police ou une peine correctionnelle. Cette dérogation au droit commun se justifie par le désir de rendre souple la répression.

La notion de la récidive est élargie. Il ne sera, en effet, plus nécessaire, pour qu'elle existe, que les infractions concernent le même enfant.

Le sursis est maintenu, mais ne pourra plus être accordé en cas de récidive et le délai d'épreuve pourra atteindre un an.

Sans aller ici jusqu'aux sanctions pénales, la loi a voulu faire aussi une certaine part à la responsabilité de l'enfant, ce qui se conçoit assez facilement quand il s'agit d'ado-

Afdeling II. — *Contrôle op de schoolplicht.*
Sancties.

Art. 11 en 12. — De beschikkingen van deze artikelen bepalen het toezicht op de inschrijving in een school van de schoolplichtige kinderen. Dit toezicht is in hoofdzaak toevertrouwd aan de kantonnale inspecteur van het lager onderwijs, met medewerking van de gemeenteoverheden, de schoolhoofden en de onderwijzers. In dit verband is geen enkele essentiële wijziging gebracht in de thans van kracht zijnde beschikkingen. Het verouderde en ingewikkelde stelsel van de gemeentelijke lijsten wordt vervangen door een fiche-stelsel. Al de hoofden van onderwijsinrichtingen zullen voortaan medewerken met de inspectie, wat het toezicht betreft. Enkele andere detailwijzigingen hebben ten doel het toezicht te vergemakkelijken en doeltreffender te maken. Met dit doel schijnt het eveneens onontbeerlijk dat, zowel voor de controle op de inschrijving als op de schoolbijwoning, de hoofdinspectie zo spoedig mogelijk kan beschikken over een vaste administratieve hulpkracht, die haar kan ontlasten van het veelvuldige schrijfwerk, zodat zij meer tijd kan besteden aan haar paedagogische taak.

Art. 13. — Is de weergave, met enkele louter vormelijke aanpassingen, van de tekst van artikel 10 der wet tot regeling van het lager onderwijs, waarbij het toezicht op de schoolbijwoning wordt ingericht.

De woorden « politie van de Staat », die in de vroegere wet voorkwamen, zijn vervangen geworden door de officiële benaming : Rijkswacht.

Art. 14. — De beschikkingen van artikel 14 bepalen het stelsel van de bestraffing inzake de overtreding van de schoolplicht. Het voorstel brengt enkele wijzigingen aan het thans van kracht zijnde stelsel. Met betrekking tot de procedure houden zij rekening met de wenken gegeven door verschillende specialisten, die ter zake concrete ervaring hebben.

Alles is in het werk gesteld om aan de eerste tussenkomsten van de rechter een verzoenend en aanmoedigend karakter te geven, in plaats van het bestraffend karakter, dat door de oude wetgeving was voorgeschreven.

Uit de ervaring is inderdaad gebleken dat de tekortkomingen op het gebied van de schoolplicht vanwege de autoriteiten veel meer aanleiding geven tot positieve daden van maatschappelijke bijstand, dan tot dreigementen of tot bestraffing.

Voortaan zal enkel de kinderrechter bevoegd zijn tot het opleggen van straffen. De vrederechter zal nog enkel tussenbeide komen om aan de gezinshoofden opmerkingen te maken bij een eerste overtreding.

De straffen worden van een geldboete van 1 tot 25 frank gebracht op een geldboete van 5 tot 100 frank, en van een gevangenisstraf van 1 tot 7 dagen op een gevangenisstraf van 1 tot 15 dagen, of slechts op één dezer straffen. Zij kunnen verdubbeld worden in geval van herhaling.

De kinderrechter kan, naargelang van het geval, en zonder verzachtende omstandigheden te releveren, naar goeddunken een politiestraf of een correctionele straf toepassen. Deze afwijking van het gemeen recht vindt haar rechtvaardiging in de wens de beteugeling soepeler te maken.

Het begrip « herhaling » wordt verruimd : opdat er herhaling zou zijn is het inderdaad niet meer nodig dat de overtredingen hetzelfde kind betreffen.

Het uitsel wordt gehandhaafd maar zal niet meer kunnen toegestaan worden in geval van herhaling, en de proeftermijn zal één jaar kunnen bereiken.

Zonder tot boetstraffelijke sancties te gaan heeft de wet het kind eveneens een zeker aandeel in de aansprakelijkheid willen opleggen, wat tamelijk gemakkelijk te begrijpen is,

lescents d'un certain âge, qui cherchent à profiter de certaines carences familiales pour ne pas aller à l'école.

Ce n'est que lorsque tous les moyens de persuasion et d'assistance sociale ont été épuisés que le juge en vient à la répression proprement dite en s'entourant de toutes les précautions.

Un désintéressement aussi coupable de la part d'un père de famille méritait une aggravation des peines. Celle-ci se justifie également par rapport à la législation antérieure du fait que la fréquentation scolaire est entrée depuis dans les mœurs et facilitée par notre état social.

Enfin, toujours pour sauvegarder au maximum les aspects éducatifs et préventifs de cette action, la liaison avec l'inspecteur cantonal a été renforcée à tous les degrés de l'intervention.

Art. 15. — Reprend purement et simplement les dispositions de l'article 12 de la loi organique de l'enseignement primaire. Ce texte, on s'en souvient, a pour but de garantir le libre choix de l'école pour le père de famille.

CHAPITRE II.

Des études correspondant à l'obligation scolaire.

Section I. — Dispositions générales.

Art. 16. — Cet article introduit dans notre organisation scolaire (du moins pour ce qui concerne les écoles créées ou subventionnées par l'Etat) une classification générale, qui s'applique aux diverses formes d'enseignement correspondant à l'obligation scolaire et ce à défaut d'une loi organique générale sur la structure de notre enseignement. Dès à présent la législation en vigueur consacre l'existence d'un cycle d'études primaires. Au delà de ce cycle l'enseignement se diversifie en formes variées : l'enseignement moyen général avec ses multiples sections correspondant à des orientations spéciales; l'enseignement technique où coexistent les écoles techniques et les écoles professionnelles; le 4e degré; enfin diverses formes d'enseignement spécial.

Les signataires désirent marquer avec netteté que l'enseignement de 12 à 15 ans, quelque diverses que puissent être ses modalités et ses formes, soit cependant dominé par un souci fondamental : donner à tous la possibilité d'acquérir un minimum de formation générale. C'est pourquoi la proposition inclut les diverses branches de cet enseignement dans la catégorie générale du « cycle secondaire inférieur. »

Il s'agit là d'une définition *pédagogique* et qui n'a pas un caractère *organique* ou *administratif*. Chacune des formes d'enseignement incluses dans cette catégorie générale conserve son régime propre, relève d'une administration distincte (administration de l'enseignement moyen, de l'enseignement technique, de l'enseignement primaire pour le complémentaire). Mais il importe de marquer que, passé le cycle des six années primaires, une perspective nouvelle s'ouvre à l'enfant : formation générale complémentaire à base commune et préparation à la vie active ou à des études plus poussées.

wanneer het gaat om jonge lieden van een zekere leeftijd, die van sommige ouderlijke tekortkomingen gebruik maken om niet naar school te moeten gaan.

Het is pas wanneer alle overredingsmiddelen en alle maatregelen inzake sociale bijstand zijn uitgeput, dat de rechter overgaat tot eigenlijke bestraffing, na alle vereiste voorzorgen te hebben genomen.

Een zo schuldige overschilligheid vanwege een gezinshoofd verdient ongetwijfeld een strengere bestraffing.

Deze is eveneens gewettigd, ten opzichte van de vorige wetgeving, door het feit dat de schoolbijwoning sedert enkele tijd haar plaats in onze gewoonten en gebruiken heeft ingenomen, en dat zij door de huidige maatschappelijke toestand wordt vergemakkelijkt.

Ten slotte, en steeds om zoveel mogelijk het opvoedend en preventief karakter van die actie te vrijwaren, is de verbinding met de kantonale inspecteur op alle ogenblikken van het optreden versterkt.

Art. 15. — Dit herneemt doodeenvoudig de beschikkingen van artikel 12 van de wet tot regeling van het lager onderwijs welke tekst, zoals bekend, ten doel heeft het gezinshoofd de vrije keuze van de school te waarborgen.

HOOFDSTUK II.

Over de studiën die passen in het raam van de schoolplicht.

Afdeling I. — Algemene bepalingen.

Art. 16. — Dit artikel voert in onze schoolinrichting (althans wat betreft de door de Staat opgerichte of gesubsidieerde scholen) een algemene classificering in, die van toepassing is op de verschillende onderwijsvormen in het raam van de schoolplicht, en dit bij ontstentenis van een structuurwet betreffende ons onderwijs. Reeds nu bepaalt de van kracht zijnde wetgeving het bestaan van een cyclus van lagere studiën. Eenmaal die cyclus voleindigd, neemt het onderwijs verschillende vormen aan : algemeen vormend middelbaar onderwijs, met zijn veelvuldige secties die beantwoorden aan bijzondere oriënteringen; technisch onderwijs, dat technische scholen en vakscholen omvat; 4^e graad; en ten slotte nog de verschillende vormen van speciaal onderwijs.

Het is het verlangen van de indieners duidelijk te doen uitkomen dat het onderwijs voor kinderen van 12 tot 15 jaar, hoe verscheiden het ook mag zijn in zijn modaliteiten en zijn vormen, nochtans beheerst wordt door een hoofdbekommernis : aan allen de mogelijkheid te schenken een minimum van algemene vorming te verwerven. Daarom zijn in het voorstel de verschillende takken van dat onderwijs opgenomen in de algemene categorie van de « lagere secundaire cyclus ».

Het betreft hier een *paedagogische* bepaling, die geenszins een *organiek* of *administratief* karakter heeft. Elk van de in deze algemene categorie ondergebrachte onderwijsvormen behoudt zijn eigen stelsel en hangt af van een afzonderlijk bestuur (bestuur van het middelbaar onderwijs, van het technisch onderwijs, van het lager onderwijs, wat het voortgezet onderwijs aangaat). Het dient aangestipt te worden dat het kind wanneer het de cyclus van de zes lagere studie jaren heeft doorlopen, voor nieuwe moeilijkheden komt te staan : uitgebreider algemene vorming op gemeenschappelijke grondslag en voorbereiding tot het werkelijke leven, ofwel verder voortgezette studiën.

Art. 17 et 19. — En liaison étroite avec l'article 16, les articles 17 et 19 définissent sommairement le but et l'orientation générale de l'enseignement primaire, d'une part, et, d'autre part, de l'enseignement secondaire du cycle inférieur.

Art. 18. — Règle l'importante question du « seuil d'entrée » au cycle secondaire inférieur.

Tout en facilitant ce passage à l'enfant bien doué qui peut se trouver en avance sur l'âge moyen de scolarité, la proposition a voulu permettre à l'enfant retardé de ne pas s'y éterniser dans les petites classes avec un profit relatif pour lui-même, mais au détriment des autres et de gagner plutôt dans le cycle secondaire, d'autres formes d'études plus concrètes, mieux en rapport avec ses aptitudes et ses aspirations.

Pour éviter que certains enfants retardés cédant à la nonchalance ou à la pression d'autres facteurs ne s'attardent indéfiniment dans le cycle primaire et y achèvent leur période d'obligation scolaire dans un enseignement dont ils tirent manifestement peu de profit, la loi prescrit qu'à 14 ans, en tout état de cause, ils doivent gagner l'enseignement secondaire. Ceci pour les situations ordinaires, mais il reste bien entendu que pour des retards dus à des situations exceptionnelles : longue maladie, séjour à l'étranger, etc., des dérogations à cette règle pourront être accordées par le Roi.

Art. 20. — Le minimum de formation générale à donner à tous les enfants de 12 à 15 ans, quelle que soit leur orientation ou la forme d'enseignement qu'ils suivent, est un des soucis essentiels qui nous ont guidé dans la présente réforme. Cette base commune sera naturellement complétée, selon les options, par des éléments de formation générale plus poussée, ou par un début de préparation professionnelle d'ailleurs élémentaire sous forme notamment de travaux manuels. Mais le souci ici exprimé est que tous les enfants de ce pays en quittant l'école obligatoire aient reçu un « enseignement de base » auquel ils ont droit dans l'état actuel de notre développement social.

L'article 20 définit les exigences du programme commun sous la double forme d'une énumération de matières et d'un horaire minimum à respecter. Ce sont là des garanties essentielles qui, dans l'exécution, doivent être complétées par d'autres éléments dont l'importance est, elle aussi, capitale : le *niveau* de la formation et la *méthode pédagogique* à mettre en œuvre. Sur ce dernier point, soulignons la nécessité d'un vaste effort d'imagination créatrice, surtout dans les secteurs les plus jeunes de notre enseignement : le technique et le complémentaire. Il s'agit de définir et d'appliquer une méthode nouvelle d'éducation humaniste utilisant des moyens auxquels jusqu'ici il n'a guère été fait appel et en particulier l'application aux techniques manuelles d'une pensée réfléchie qui en extraira tout ce qu'elles peuvent avoir de formateur.

Art. 21. — Cet article répond à l'inquiétude qui s'est emparée des esprits au spectacle de certains excès en matière de surmenage scolaire, excès qui revêtaient un caractère particulièrement dangereux en cette période de croissance et de formation qu'est l'âge prépubertaire.

Pour les prévenir et sauvegarder ainsi l'équilibre physiologique et intellectuel des adolescents, la loi a prévu des

Art. 17 en 19. — In nauw verband met artikel 16 geven de artikelen 17 en 19 een bondige bepaling van het doel en van de algemene oriëntering van het lager onderwijs, enerzijds, en van het secundair onderwijs van de lagere graad, anderzijds.

Art. 18. — Regelt de belangrijke kwestie van de overgang naar de lagere secundaire cyclus.

Het voorstel vergemakkelijkt die overgang voor het begaafde kind, dat vooruit kan zijn op de gemiddelde schoolleeftijd, maar het biedt het ten achter gebleven kind ook de mogelijkheid niet in de laagste klassen te moeten blijven hangen zonder er veel baat bij te vinden, — wat niet alleen in zijn eigen nadeel maar ook in dat van de anderen is —, en in de secundaire cyclus andere, meer concrete onderwijsvormen te vinden, die beter in verhouding zijn met zijn geschiktheden en zijn verzuchtingen.

Om te vermijden dat sommige ten achter gebleven kinderen als gevolg van hun onverschilligheid of van de druk van andere factoren, en in de lagere cyclus zouden blijven hangen en daar hun leerplichtperiode zouden voltooien zonder enig voordeel te halen uit het onderwijs dat hun daar wordt verstrekt, schrijft de wet voor dat zij op 14-jarige leeftijd alleszins moeten overgaan naar het secundair onderwijs. Dit geldt voor de gewone toestanden, met dien verstande dat wanneer het ten achter blijven te wijten is aan uitzonderlijke toestanden, zoals langdurige ziekte, verblijf in het buitenland, enz., afwijkingen van deze regel kunnen worden toegestaan door de Koning.

Art. 20. — Het minimum van algeme vorming dat moet gegeven worden aan al de kinderen van 12 tot 15 jaar, ongeacht welke weg zij later willen inslaan of de onderwijsvorm die zij volgen, is een van de hoofdbekommernissen die ons geleid hebben bij het doorvoeren van de huidige hervorming. Deze gemeenschappelijke basis zal natuurlijk worden aangevuld, al naargelang van de gedane keuze, door elementen van grondiger algemene vorming, of door een begin van een overigens elementaire vakopleiding in de vorm, o. m. van handenarbeid. De hier tot uiting gekomen bekommernis is, dat al de kinderen van ons land na hun schoolplicht te hebben volbracht, een « basisonderwijs » hebben genoten, waarop zij recht hebben in de huidige staat van onze sociale ontwikkeling.

Artikel 20 bepaalt de eisen van het gemeenschappelijk leerplan, in de tweevoudige vorm van een opsomming van de leerstof en van een na te leven minimale uurregeling. Dit zijn waarborgen van essentiële aard, die, in hun uitvoering, moeten aangevuld worden door andere elementen waarvan het belang even groot is : het *niveau* van de vorming en de *pedagogische methode* die daarbij te pas komt. Wat dit laatste punt betreft moet gewezen worden op de noodzaak bijzondere aandacht te wijden aan het scheppingsvermogen, vooral in de jongste sectoren van ons onderwijs : het technisch onderwijs en het voortgezet lager onderwijs. Het komt er op aan een nieuwe methode van humanistische opvoeding uit te stippelen en toe te passen, met gebruikmaking van middelen waarop tot dusver nog geen ruim beroep is gedaan, en meer in het bijzonder van de toepassing op de technieken van de handenarbeid van een wel overwogen gedachte, die er al de vormende kracht zal weten uit te halen.

Art. 21. — Dit artikel beantwoordt aan de bezorgdheid die zich van ons heeft meester gemaakt ten overstaan van zekere overdrijvingen inzake studieoverspanning. Deze buitensporigheden vertonen een bijzonder gevaarlijk karakter, vooral tijdens de prae-puberteitsjaren, periode van groei en vorming.

Om ze tegen te gaan en aldus het lichamelijk en geestelijk evenwicht der adolescenten te vrijwaren, werden bij de

maxima, tant pour l'ensemble des activités scolaires en général, que pour les activités à prédominance intellectuelle auxquelles on attribue généralement une grosse part des responsabilités en la matière.

Sont rangés dans les cours à prédominance intellectuelle notamment les cours de langues, la religion et la morale, le civisme, les mathématiques, les sciences naturelles, la technologie, le commerce, l'histoire, la géographie, le dessin technique et scientifique, etc.

Sont rangés dans les autres cours : le dessin artistique, la musique, l'éducation physique, la dactylographie et tous les travaux pratiques.

Art. 22. — Une orientation scolaire efficace exige d'abord des mesures pédagogiques, qui font l'objet notamment des articles 23 à 28 et doivent trouver leur complément dans l'élaboration des programmes et des méthodes de travail. Mais elle requiert aussi la collaboration de services spécialisés qui, en liaison avec les parents et les éducateurs, s'efforcent de déceler au moyen d'une investigation d'ordre médical, psychologique et social, les aptitudes de l'enfant comme ses déficiences, et la direction qu'il est souhaitable de lui donner dans ses études et dans sa vie de travail.

L'article 22 consacre un régime qui est déjà en vigueur sous une forme assez modeste. Il prévoit la possibilité pour les pouvoirs publics de créer et de subventionner des services ou centres d'orientation. Il laisse au Roi le soin de fixer les modalités de la création des services d'Etat ou de subvention par l'Etat des offices libres. Mais il inscrit dans le texte même de la loi quelques conditions jugées absolument essentielles, à savoir :

1° Le moment où se situe l'examen d'orientation. A cet égard cependant un grande souplesse est nécessaire.

2° la séparation des centres d'orientation et des institutions scolaires, élément indispensable pour assurer l'entière liberté des options pédagogiques.

3° Le fait que les résultats de l'examen spécialisé ne peuvent jamais contraindre les parents ou les directions d'écoles mais se bornent à constituer une indication et un conseil.

Enfin, cet article consacre légalement l'existence du Conseil supérieur de l'Orientation scolaire et professionnelle.

Section II. — *Dispositions particulières au cycle secondaire inférieur.*

L'ensemble des mesures reprises à la section II vise un objectif unique. Le cycle des études de 12 à 15 ans est pénétré dans toutes ses formes d'un souci de formation générale. Mais il poursuit pédagogiquement une double finalité : préparer l'adolescent soit à des études ultérieures, soit à l'entrée dans la vie active. Tout ce cycle présentera donc à certains égards l'aspect d'une période d'orientation. Dès lors il apparaît souhaitable :

1° qu'à la fin du cycle primaire et, durant tout le cycle de 12 à 15 ans, l'enfant soit particulièrement surveillé au point de vue des options qui vont commander ses études mais aussi sa vie professionnelle, son épanouissement personnel et son intégration sociale;

2° qu'il ait la faculté de se réorienter jusqu'au moment des choix décisifs;

wet maxima voorzien, zowel voor de gezamenlijke school-activiteiten in 't algemeen, als voor de activiteiten met overwegend intellectuele inslag, waaraan men doorgaans een ruim deel der verantwoordelijkheid op het gebied toeschrijft.

Worden namelijk gerangschikt onder de cursussen met overwegend intellectuele inslag : taalleergangen, godsdienst en zedenleer, burgerzin, wiskunde, natuurwetenschappen, technologie, handel, geschiedenis, aardrijkskunde, technisch en wetenschappelijk tekenen, enz.

Worden onder de andere cursussen gerangschikt : artistiek tekenen, muziek, lichamelijke opvoeding, dactylografie en alle practische werkzaamheden.

Art. 22. — Een doelmatige onderwijsoriëntering vergt in de allereerste plaats paedagogische maatregelen, die onder meer het voorwerp uitmaken van de artikelen 23 tot 28, en hun bekroning moeten vinden in de uitwerking van programma's en werkmethode. Zij vereist echter ook de medewerking van gespecialiseerde diensten die, in verbinding met de ouders en met de opvoeders, door middel van nasporingen van medische, psychologische en sociale aard, de geschiktheiden van het kind zowel als zijn tekortkomingen pogen te ontdekken, en de richting te bepalen, die het wenselijk is aan zijn studiën en aan zijn latere leven te geven.

Artikel 22 handelt over een stelsel, dat reeds in een bescheiden vorm van kracht is. Het voorziet in de mogelijkheid voor de openbare besturen diensten of centra voor voorlichting bij beroeps- of studiekeuze in te stellen en te subsidiëren. Het laat aan de Koning de zorg over de modaliteiten te bepalen betreffende de instelling van Staatsdiensten of de subsidiëring van particuliere diensten door de Staat. Dit artikel last in de tekst zelf van de wet enkele voorwaarden in, die absoluut onontbeerlijk zijn geacht, namelijk :

1° Het tijdstip van het voorlichtingsexamen. Hier is echter een grote soepelheid geboden.

2° De scheiding van de voorlichtingscentra en de onderwijsinrichtingen, wat een onontbeerlijke factor is om de paedagogische keuze in alle vrijheid te laten geschieden.

3° Het feit dat de uitslagen van dat voorlichtingsexamen nooit een verplichting mogen opleggen aan de ouders of aan de schoolbesturen, maar uitsluitend als een aanwijzing en een raadgeving mogen worden opgevat.

Door dit artikel wordt het bestaan van de Hoge Raad voor Studie- en Beroepsoriëntering wettelijk bekrachtigd.

Afdeling II. — *Bepalingen eigen aan de lagere, secundaire cyclus.*

Het geheel van de maatregelen vervat in afdeling II streeft naar een enkel doel. De cyclus van de studiën van 12 tot 15 jaar is in al zijn vormen doordrongen van de bekommernis voor een algemene vorming. Op paedagogisch gebied streeft hij een dubbel einddoel na : de jonge lieden voor te bereiden voor latere studiën, ofwel voor het werkelijke leven. Geheel deze cyclus zal dus, uit zeker oogpunt, voorkomen als een oriëntatieperiode. Als gevolg daarvan lijkt het wenselijk :

1° dat het kind, op het einde van de lagere cyclus, en gedurende de gehele cyclus van 12 tot 15 jaar, aandachtig wordt gadeslagen met het oog op de keuze vereist voor zijn latere studiën, maar ook voor zijn beroepsactiviteit, zijn persoonlijke ontplooiing en zijn latere opnemings in de maatschappij ;

2° dat de mogelijkheid bestaat de gekozen richting nogmaals te bekijken, zolang geen definitieve keuze is gedaan;

3° qu'aucune des formes d'études que ses parents peuvent choisir pour lui ne le mène dans une « impasse pédagogique » ainsi que c'est le cas actuellement pour certains modes d'enseignement (4° degré, par exemple).

Ce triple souci inspire le contenu des articles 23 à 28.

Art. 23. — Permet le passage de l'enseignement moyen vers l'école technique (c'est-à-dire l'enseignement technique de niveau fort) et vice versa. Il assure ainsi la possibilité de réorienter de l'un vers l'autre les élèves dont les aptitudes ne se sont pas assez nettement révélées au début du cycle secondaire, ou dont il s'avère nécessaire de modifier l'orientation en cours d'études.

Art. 24. — Cette disposition a pour but de garantir un accomplissement sérieux des études du cycle secondaire inférieur et d'éviter que celles-ci soient indûment écourtées ou télescopées.

Art. 25. — Complète les articles précédents. Sans ces dispositions, tous les enfants qui n'ont pas suivi avec fruit de 12 à 15 ans le cycle inférieur de l'enseignement moyen ou de l'école technique, se trouveraient dans une impasse et devraient renoncer à poursuivre des études moyennes du degré supérieur et à fortiori des études universitaires. C'est actuellement le cas pour les enfants qui terminent le 4° degré ou l'école professionnelle (enseignement technique de niveau faible). Désormais, il n'en sera plus ainsi. Tous ceux qui ne sont pas en règle au regard de la législation sur l'enseignement moyen ou des dispositions des articles précédents auront la faculté de se présenter à la fin du cycle de 12 à 15 ans devant un jury national qui leur permettra, après examen, de poursuivre leurs études dans la direction qui leur convient. Pourront également courir leur chance devant ce jury, les enfants qui ont suivi, mais sans fruit, ou qui n'ont suivi qu'incomplètement le cycle inférieur de l'enseignement moyen ou de l'école technique. Nous avons toutefois estimé utile de fixer un âge minimum pour l'accès à cette épreuve et nous avons pris comme référence l'âge normal de la fin du cycle secondaire inférieur. Ceci pour éviter que certains élèves bien doués ou plus poussés que les autres écourtent indûment leurs études et recourent à un « bachotage » superficiel qui leur permettrait de conquérir hâtivement le titre devant ce jury, sacrifiant ainsi les avantages d'une maturation intellectuelle et psychologique lente et sûre.

Le jury est composé et organisé sur une base paritaire (enseignement officiel et enseignement libre) comme le jury central et le jury d'homologation.

L'article 26 complète les articles 23 à 25 et met sur le même pied en vue de l'homologation des diplômes de fin d'études moyennes et pour l'accès à l'université, les jeunes gens qui ont parcouru le cycle complet de l'enseignement moyen général et :

a) ceux qui ont poursuivi avec fruit tout ou partie du cycle secondaire inférieur dans l'école technique (enseignement technique fort);

b) ceux qui ont subi avec succès l'examen prévu à l'article 25.

Les garanties exigées désormais de l'école technique, tout comme celles qui seront prises dans l'organisation de l'exa-

3° dat geen van de studievormen, die zijn ouders in zijn plaats hebben gekozen, het kind in een « paedagogische impasse » voert, zoals thans het geval is met sommige onderwijsvormen (4° graad, bijvoorbeeld).

Het is die drievoudige bezorgdheid, die de inhoud van de artikelen 23 tot 28 heeft ingegeven.

Art. 23. — Maakt de overgang mogelijk van het middelbaar onderwijs naar de technische school (dit is het technisch onderwijs van het hoogste niveau) en omgekeerd. Het schenkt aldus de mogelijkheid dat de leerlingen wier geschiktheden bij de aanvang van of soms tijdens de secundaire cyclus niet duidelijk genoeg merkbaar waren, in de loop van hun studiën een andere richting inslaan.

Art. 24. — Deze beschikking heeft ten doel het volbrengen van de studiën van de lagere cyclus van het middelbaar onderwijs te waarborgen en te voorkomen dat ze op onrechtmatige wijze ingekort of samengetrokken worden.

Art. 25. — Is een aanvulling van de vorige artikelen. Zonder deze beschikkingen zouden al de kinderen, die niet met vrucht van 12 tot 15 jaar de lagere cyclus van het middelbaar onderwijs of van het technisch onderwijs doorlopen hebben, zich in een toestand zonder uitweg bevinden, en zouden zij er van moeten afzien, middelbare studiën van de hogere graad, en, a fortiori, universitaire studiën te ondernemen. Dit is thans het geval met de kinderen die de 4° graad of de vakschool (technisch onderwijs op lager niveau) hebben beëindigd. Voortaan zal daarin verandering komen. Diegenen die niet in regel zijn ten opzichte van de wetgeving op het middelbaar onderwijs of de beschikkingen van de voorgaande artikelen zullen zich kunnen aanmelden, op het einde van de cyclus van 12 tot 15 jaar, vóór een nationale examencommissie die hun, na examen, zal toestaan hun studiën voort te zetten in een voor hen geschikte richting. Kunnen eveneens hun kans voor deze examencommissie beproeven de kinderen die de lagere cyclus van het middelbaar onderwijs of van de technische school zonder welslagen hebben gevolgd of onvolledig hebben doorlopen. Toch hebben wij het nuttig geacht een minimum-leeftijd vast te stellen om tot die proef te worden toegelaten, en als referentieleeftijd hebben wij de normale leeftijd op het einde van de lagere secundaire cyclus gekozen. Dit om te vermijden dat sommige meer begaafde leerlingen, of die vooruit zijn op de anderen, hun studiën op onregelmatige wijze zouden inkorten en hun toevlucht zouden nemen tot een oppervlakkige « klaarstoming » waardoor zij dan in zeven haasten de vereiste titel van die commissie zouden kunnen losmaken, terwijl het hun echter ontbreekt aan de voordelen van een langzaam verkregen maar zekere intellectuele en psychologische rijpheid.

De examencommissie is op paritaire basis (officieel onderwijs en vrij onderwijs) samengesteld en ingericht, zoals de centrale examencommissie en de homologatiecommissie.

Artikel 26 vult de artikelen 23 tot 25 aan door op gelijke voet te stellen wat betreft de homologatie van de diploma's van volledige middelbare studiën en de toegang tot de universiteit, de jonge lieden, die de volledige cyclus van het algemeen vormend middelbaar onderwijs hebben doorlopen, en :

a) die welke de lagere secundaire cyclus geheel of gedeeltelijk in de technische school met vrucht hebben volbracht (technisch onderwijs van het hoogste niveau);

b) die welke met goed gevolg het bij artikel 25 voorziene examen hebben afgelegd.

De waarborgen die voortaan van de technische school worden geëist, zoals degene die zullen getroffen worden

men précité, justifient ce régime dont l'indéniable caractère démocratique doit être souligné.

Art. 27. — L'article 5, §§ 2 à 5, des lois coordonnées sur la collation des grades académiques et le programme des examens universitaires édicte des prescriptions impératives d'ordre linguistique, qui doivent être respectées dans chacune des classes du cycle d'études moyennes pour que le certificat de fin d'études soit homologué.

Les articles 25 et 26 de la présente proposition valident, en vue de l'homologation dans le cadre de l'enseignement moyen, des études poursuivies dans des types d'enseignement dont le régime linguistique légal ne concorde pas avec celui prévu pour l'enseignement moyen. Il était donc indispensable d'adapter à cette situation le texte des dispositions qui, dans le domaine linguistique, régissent des dernières études. C'est là l'objet de l'article 27.

Le principe de la solution adoptée est simple : toutes les années d'études poursuivies sous le régime de l'enseignement moyen doivent respecter le régime linguistique propre à celui-ci. La partie des études qui a été poursuivie hors de ce cadre, mais validée pour l'homologation, reste soumise à son régime linguistique propre.

Art. 28. — Cet article est une disposition de garantie destinée à permettre au jury d'homologation de remplir la mission de contrôle des études qu'il exerce déjà dans l'enseignement moyen. Pour s'acquitter de cette charge, il faut que ce jury se trouve en présence de programmes précis lui servant de termes de références. Or, la loi organique de l'enseignement technique du 29 juillet 1953 donne au Roi la simple faculté de déterminer ces programmes. Il serait nécessaire qu'en ce qui concerne du moins le cycle d'études pouvant entrer en ligne de compte pour l'homologation, cette faculté soit transformée en une obligation.

Disposition générale.

Art. 29. — Reproduit une disposition de la loi organique de l'enseignement primaire (art. 11, al. 7) relative à la procédure judiciaire en matière de contraventions à la loi scolaire.

Dans le texte primitif du projet, le Gouvernement précédent avait inséré une disposition rendant expressément applicable aux amendes prononcées en vertu de ces dispositions, le régime de majoration frappant les amendes pénales. Le Conseil d'Etat a fait remarquer que cette clause était inutile et pouvait être omise. Sans doute la Cour de cassation dans son interprétation de la loi du 18 octobre 1921 (arrêt du 16 novembre 1926, *Pas.*, 1927, I, 91), avait-elle jugé que ces majorations n'étaient pas applicables en l'espèce. Mais depuis, la tradition s'est établie dans tous les nouveaux textes législatifs, de fixer les amendes en tenant compte des dispositions de la législation sur les décimes majorant celles-ci. Les signataires n'entendent pas déroger ici à cette tradition.

Disposition particulière.

Art. 30. — Met en concordance avec la législation sur l'obligation scolaire le texte des lois sur la protection du travail des femmes et des enfants.

Disposition abrogatoire.

Art. 31. — Sans commentaire.

bij de inrichting van voormeld examen, rechtvaardigen die regeling, waarvan het onbetwistbaar democratisch karakter onderstreept verdient te worden.

Art. 27. — Bij artikel 5, §§ 2 tot 5, van de gecoördineerde wetten op het toekennen van de academische graden en het programma van de universitaire examens, worden gebiedende taalvoorschriften uitgevaardigd, die dienen nageleefd in elk der klassen van de cyclus middelbare studiën opdat het getuigschrift van voleindigde studiën zou kunnen gehomologeerd worden.

Bij artikelen 25 en 26 van onderhavig voorstel worden, met het oog op de homologatie in het kader van het middelbaar onderwijs, de studiën voltrokken in onderwijstypes waarvan het wettelijk taalstelsel niet overeenstemt met dat voorzien voor het middelbaar onderwijs, gevalideerd. Het was dus volstrekt nodig de tekst der bepalingen die, op taalgebied, deze laatste studiën beheersen, aan die toestand aan te passen. Dit is het doel van artikel 27.

Het principe van de aangenomen oplossing is eenvoudig : al de studiejaren voortgezet onder het stelsel van het middelbaar onderwijs, dienen het taalstelsel na te leven eigen aan dit laatste. Het gedeelte der studiën dat buiten dit kader werd voortgezet, doch gevalideerd wordt voor de homologatie, blijft onderworpen aan zijn eigen taalstelsel.

Art. 28. — Dit artikel houdt een waarborgingsbeschikking in, die ten doel heeft de met de homologatie belaste commissie in staat te stellen het toezicht op de studiën, waarmede zij reeds is belast wat betreft het middelbaar onderwijs, uit te oefenen. Om zich van haar taak te kunnen kwijten is het nodig dat deze commissie beschikt over nauwkeurige programma's die een doeltreffende vergelijking mogelijk maken. Welnu, de wet van 29 Juli 1953 tot regeling van het technisch onderwijs geeft de Koning eenvoudig het recht die programma's te bepalen. Het is noodzakelijk, althans wat betreft de studiën-cyclus die voor de homologatie in aanmerking komt, dat dit recht tot een verplichting zou worden gemaakt.

Algemene bepaling.

Art. 29. — Neemt een bepaling over van de wet tot regeling van het lager onderwijs (art. 11, lid 7) betreffende de gerechtelijke procedure inzake overtredingen van de schoolwet.

In de oorspronkelijke tekst van haar ontwerp, had de vorige Regering een bepaling voorzien waarbij het stelsel der verhogingen van de strafrechtelijke geldboeten van uitdrukkelijk toepassing werd gemaakt op de geldboeten uitgesproken krachtens die bepalingen. De Raad van State heeft doen opmerken dat deze clausule nutteloos was en derhalve kon worden weggelaten. Gewis heeft het Hof van verbreking bij zijn interpretatie van de wet van 18 October 1921 (arrest van 16 November 1926, *Pas.*, 1927, I, 91) geoordeeld dat die verhogingen ten deze niet van toepassing waren; maar sedertdien, heeft zich in alle nieuwe wetteksten de traditie gevestigd, volgens welke de geldboeten dienen vastgesteld, met inachtneming van de bepalingen van de wetgeving op de decimes waarbij ze worden verhoogd. De indianers zijn niet van plan van deze traditie af te wijken.

Bijzondere bepaling.

Art. 30. — Brengt de tekst van de wetten op de bescherming van de vrouwen- en kinderarbeid in overeenstemming met de wetgeving op de schoolplicht.

Opheffingsbepaling.

Art. 31. — Zonder commentaar.

Entrée en vigueur.

Art. 32. — Fixe au 1er septembre (rentrée scolaire) 1958 l'entrée en vigueur de la scolarité prolongée. Un délai de quatre ans est jugé utile pour adapter notre appareil scolaire aux nécessités découlant de l'obligation. Cette date doit être mise en liaison avec la date d'entrée en vigueur de la loi sur l'école complémentaire.

Inwerkingtreding.

Art. 32. — Bepaalt de inwerkingtreding van de verlengde schoolplicht op 1 September 1958 (begin van het schooljaar). Een termijn van vier jaar wordt nodig geacht om ons schoolapparaat aan te passen aan de uit de nieuwe verplichtingen voortvloeiende noodwendigheden. Deze datum moet verbonden worden aan de datum van de inwerkingtreding van de wet op het voortgezet onderwijs.

P. HARMEL.

PROPOSITION DE LOI**CHAPITRE I.****De l'obligation scolaire.****Section I. — Principe et dérogations.****Article premier.**

Tout enfant résidant en Belgique est soumis à l'obligation scolaire définie par la présente loi.

Cette obligation commence après les vacances d'été de l'année pendant laquelle il atteint l'âge de 6 ans et cesse aux vacances d'été de l'année au cours de laquelle il atteint l'âge de 15 ans.

Art. 2.

Le chef de famille est responsable du respect de l'obligation scolaire.

Il s'acquitte de cette obligation en faisant instruire l'enfant dans une école de plein exercice du cycle d'enseignement primaire ou du cycle d'enseignement secondaire, dans les conditions prévues par la présente loi et sous réserve des dérogations qu'elle détermine.

Art. 3.

Les chefs de famille qui n'ont pas de résidence fixe, tels que les bateliers, les forains, les marchands ambulants, peuvent s'acquitter de l'obligation scolaire en confiant leurs enfants pendant sept années consécutives, à dater de la rentrée des classes de l'année au cours de laquelle ceux-ci atteignent l'âge de 8 ans accomplis, à un établissement spécial public ou privé en vue d'assurer leur instruction.

Art. 4.

En ce qui concerne les enfants handicapés physiques et intellectuels :

a) l'obligation scolaire peut être prolongée pendant un délai qui ne dépassera pas le terme de l'année scolaire pendant laquelle l'enfant atteint l'âge de 17 ans. Cette prolongation est décidée par le Ministre de l'Instruction Publique sur proposition du chef d'école, le médecin scolaire entendu.

b) l'obligation est maintenue, même en dehors des rayons prévus aux 1° et 2° de l'article 6 si les établissements d'instruction plus éloignés sont facilement accessi-

WETSVOORSTEL**HOOFDSTUK I.****Schoolplicht.****Afdeling I. — Principe en afwijkingen.****Eerste artikel.**

Elk kind dat in België verblijft is onderworpen aan de bij deze wet bepaalde schoolplicht.

Deze verplichting gaat in na de grote vakantie van het jaar waarin het kind de leeftijd van 6 jaar bereikt, en eindigt bij de grote vakantie van het jaar waarin het de leeftijd van 15 jaar bereikt.

Art. 2.

Het gezinshoofd is verantwoordelijk voor het naleven van de schoolplicht.

Het komt die verplichting na door het kind te doen onderwijzen in een school met volledig leerplan van de lagere onderwijscyclus of van de secundaire onderwijscyclus, onder de voorwaarden gesteld in deze wet en onder voorbehoud van de afwijkingen die ze bepaalt.

Art. 3.

De gezinshoofden die geen vaste verblijfplaats hebben, als daar zijn schippers, foorkramers en rondtrekkende venters, kunnen voldoen aan de schoolplicht door hun kinderen met het oog op hun onderwijs, gedurende zeven achtereenvolgende jaren, te rekenen van de aanvang der lessen van het jaar waarin die kinderen hun achtste levensjaar volbrengen, toe te vertrouwen aan een openbare of private speciale instelling.

Art. 4.

Ten aanzien van de lichamelijk en verstandelijk gehandicapte kinderen :

a) kan de schoolplichtigheid verlengd worden gedurende een tijdperk dat niet verder strekt (dan het einde van het schooljaar waarin het kind de leeftijd van 17 jaar bereikt. Over deze verlenging beslist de Minister van Openbaar Onderwijs op voorstel van het schoolhoofd, de schoolarts gehoord.

b) blijft de verplichting gehandhaafd, zelfs buiten de bij 1° en 2° van artikel 6 voorziene afstanden, indien de meer verwijderde onderwijsinrichtingen gemakkelijk te

bles. Dans ce cas, si l'enfant fréquente une école spéciale pour handicapés physiques et mentaux, ses frais de transport sont supportés par l'autorité scolaire. Celle-ci a droit, de ce chef, à une subvention compensatoire de la commune où l'enfant est domicilié.

Art. 5.

Le chef de famille peut s'acquitter de son obligation en donnant ou en faisant donner à domicile une instruction convenable à ses enfants pendant la durée déterminée à l'article premier de la présente loi.

Art. 6.

L'obligation scolaire est suspendue :

1° en ce qui concerne le cycle primaire, lorsqu'il n'y a pas d'école ou d'institution d'enseignement spécial de ce degré dans un rayon de 4 km. de l'habitation de l'enfant.

2° en ce qui concerne le cycle secondaire, lorsqu'il n'y a pas d'école ou d'institution d'enseignement spécial de ce cycle dans un rayon de 6 km. de l'habitation de l'enfant.

Le Ministre de l'Instruction Publique ou son délégué pourra également, à titre exceptionnel, suspendre l'obligation scolaire en cas d'insuffisance des moyens de communication.

En cas d'indigence du chef de famille, la commune où l'enfant est domicilié lui verse, à sa demande, une indemnité égale au prix du transport de l'enfant.

Le Roi règle les conditions d'octroi de cette indemnité.

3° lorsque le chef de famille oppose des griefs de conscience à l'envoi de l'enfant dans toute école située dans les rayons fixés aux 1° et 2° du présent article.

4° lorsque l'enfant est atteint d'infirmité physique ou intellectuelle entraînant l'incapacité de recevoir un enseignement régulier et de fréquenter les classes pour enseignement spécial établies dans les rayons fixés aux 1° et 2° ci-dessus.

Art. 7.

Les enfants admissibles au cycle secondaire dans les termes fixés par l'article 18 de la présente loi et qui sont inscrits dans les conservatoires royaux, y satisfont à l'obligation scolaire en fréquentant des classes de formation générale dont l'organisation sera fixée par le Roi.

Art. 8.

Au cours de la dernière année d'obligation scolaire, l'enfant peut être autorisé, dans les conditions à fixer par le Roi, à faire un préapprentissage pratique en dehors de l'école, à condition qu'il suive dans une école du jour le programme minimum de formation générale tel qu'il est défini à l'article 20 de la présente loi.

Ce préapprentissage se fera dans des conditions convenables d'éducation sous le contrôle des autorités pédagogiques : direction de l'école et inspection.

bereiken zijn. Indien, in dat geval, het kind een speciale school voor lichamelijk en verstandelijk gehandicapten bezoekt, komen zijn reiskosten ten laste van de school-overheid. Deze laatste heeft, uit dien hoofde, recht op een toelage als vergoeding vanwege de gemeente waar het kind gedomicilieerd is.

Art. 5.

Het gezinshoofd kan zijn verplichting nakomen door aan zijn kinderen een degelijk huisonderwijs te verstrekken of te doen verstrekken gedurende het in artikel 1 van deze wet bepaalde tijdvak.

Art. 6.

De schoolplicht is geschorst :

1° wat de lagere cyclus betreft, wanneer er geen school of inrichting voor buitengewoon onderwijs van die graad bestaat binnen een afstand van 4 km. van de woning van het kind.

2° wat de secundaire cyclus betreft, wanneer er geen school of inrichting voor buitengewoon onderwijs van die cyclus bestaat binnen een afstand van 6 km. van de woning van het kind.

Bij gebrek aan voldoende verkeersmiddelen, kan de Minister van Openbaar Onderwijs of zijn gemachtigde eveneens bij wijze van uitzondering, de schoolplicht schorsen.

Wanneer het gezinshoofd behoeftig is, wordt hem, op zijn verzoek, door de gemeente waar het kind gedomicilieerd is, een vergoeding uitgekeerd gelijk aan de reiskosten van het kind.

De Koning regelt de voorwaarden waaronder deze vergoeding wordt toegekend.

3° wanneer het gezinshoofd gewetensbezwaren aanvoert tegen het zenden van het kind naar elke school gelegen binnen de afstanden vastgesteld bij 1° en 2° van dit artikel.

4° wanneer het kind aangetast is door lichaams- of geestesgebreken waardoor het onbekwaam is regelmatig onderwijs te genieten en de klassen voor buitengewoon onderwijs gevestigd binnen de bij bovenstaande 1° en 2° vastgestelde afstanden, te bezoeken.

Art. 7.

De kinderen die tot de secundaire cyclus kunnen toegelaten worden binnen de bij artikel 18 dezer wet vastgestelde tijdperken en die ingeschreven zijn in de koninklijke conservatoria, voldoen er aan de schoolplicht door het bezoeken van klassen voor algemeen vormend onderwijs waarvan de inrichting door de Koning wordt bepaald.

Art. 8.

Tijdens het laatste jaar van de schoolplicht kan het kind de toelating krijgen om, onder door de Koning te bepalen voorwaarden, een praktische voorbereidende vakopleiding buiten de school door te maken, op voorwaarde dat het in een dagschool, het minimum-programma van algemeen vormend onderwijs zou volgen, zoals dat vastgesteld is bij artikel 20 van deze wet.

Deze voorbereidende vakopleiding dient te geschieden onder gunstige voorwaarden wat de opvoeding betreft, en onder het toezicht der pedagogische overheid : bestuur van de school en inspectie.

Art. 9.

Les chefs de famille qui font instruire leurs enfants dans une école sont tenus de veiller à ce que ceux-ci ne s'absentent pas sans motif légitime.

Sont légitimes les motifs énumérés ci-après :

La maladie de l'enfant, une maladie grave ou contagieuse dans la famille de l'enfant, le décès d'un membre de la famille, l'empêchement résultant de difficultés accidentelles des communications.

Les autres circonstances invoquées seront appréciées par l'inspection scolaire et, éventuellement, par le juge des enfants.

Si l'absence non justifiée a pour cause la misère, le chef d'école avise aux mesures à prendre et provoque, le cas échéant, l'intervention des institutions d'assistance.

Art. 10.

La fin de l'obligation scolaire pour un élève fréquentant une école soumise à l'inspection de l'Etat, est, à la demande du chef de famille, constatée par une déclaration écrite délivrée par le chef de cette école et visée, pour légalisation de la signature, par l'autorité communale compétente.

Pour tout autre enfant, la déclaration est délivrée par l'inspecteur cantonal et revêtue du cachet de l'inspection.

Section II. — *Contrôle de l'obligation scolaire.**Sanctions.*

Art. 11.

A la requête de l'inspection de l'enseignement primaire, les communes font afficher, quinze jours avant le début de l'année scolaire, un avis rappelant aux chefs de famille les obligations qui leur incombent en vertu de la présente loi. Cet avis rappelle en outre aux chefs de famille qu'ils sont libres d'envoyer leurs enfants à l'école de leur choix et que la loi interdit d'user à leur égard d'aucun moyen de pression.

Les communes tiennent à la disposition de l'inspecteur cantonal, dans un local convenable, les fiches des enfants soumis à l'obligation scolaire et domiciliés sur leur territoire.

Au début de chaque année scolaire, l'inspecteur cantonal de l'enseignement primaire vérifie au moyen de ces fiches, si les enfants soumis à l'obligation scolaire sont effectivement inscrits dans une école.

A cet effet, dans les limites du canton scolaire, tous les chefs d'établissement d'enseignement recevant des enfants soumis à l'obligation scolaire sont tenus d'assister, au lieu fixé par l'inspecteur, à la séance de pointage des fiches ou d'y envoyer un délégué.

Si un élève en âge d'obligation scolaire fréquente une école située en dehors du canton scolaire de son domicile, le chef d'établissement en informe l'inspecteur de ce canton, dans le délai d'un mois à partir de l'inscription de l'enfant.

Art. 12.

Lorsque des enfants soumis à l'obligation scolaire sont instruits à domicile ou se trouvent dans un des cas prévus à l'article 6, le chef de famille en informe par écrit, avant le 1er octobre, l'inspecteur cantonal.

Ce dernier adresse, sous pli recommandé à la poste, aux chefs de famille dont les enfants ne sont inscrits dans

Art. 9.

De gezinshoofden, die aan hun kinderen onderwijs doen geven in een school, moeten zorgen dat dezen niet zonder geldige reden afwezig blijven.

De volgende redenen worden geldig geacht :

Ongesteldheid van het kind, zware of besmettelijke ziekte in het gezin van het kind, overlijden van familielid, verhindering omdat de verkeersmiddelen bij toeval moeilijk zijn.

Over de verdere aangevoerde omstandigheden zal het schooltoezicht en, bij voorkomend geval, de kinderrechtter oordelen.

Zo de niet-verantwoorde afwezigheid te wijten is aan armoede, onderzoekt het schoolhoofd wat er moet gedaan worden en lokt, bij voorkomend geval, de tussenkomst uit van de ondersteuningsfondsen.

Art. 10.

Het einde der schoolplichtigheid van een leerling die een aan Staatstoezicht onderworpen school bezoekt, wordt, op verzoek van het gezinshoofd, vastgesteld door een schriftelijke verklaring afgeleverd door het hoofd dier school en, tot legalisering van de handtekening, geviséerd door de bevoegde gemeenteoverheid.

Voor ieder ander kind, wordt de verklaring afgeleverd door de kantonnale inspecteur en bekleed met de stempel van het schooltoezicht.

Afdeling II. — *Contrôle op de schoolplicht.**Sancties.*

Art. 11.

Op verzoek van de inspectie van het lager onderwijs, doen de gemeenten, vijftien dagen vóór de aanvang van het schooljaar, een bericht aanplakken waarbij de gezinshoofden worden gewezen op de verplichtingen welke hun krachtens deze wet zijn opgelegd. Dit bericht brengt verder in herinnering dat de gezinshoofden vrij zijn hun kinderen te zenden naar de school welke zij verkiezen en dat de wet verbiedt enigerlei dwang op hen uit te oefenen.

De gemeenten houden, in een behoorlijk lokaal, de fiches van de kinderen die leerplichtig zijn en op hun grondgebied wonen, ter beschikking van de kantonnale inspecteur.

Bij de aanvang van elk schooljaar, gaat de kantonnale inspecteur van het lager onderwijs aan de hand van deze fiches na, of de aan de schoolplicht onderworpen kinderen werkelijk in een school zijn ingeschreven.

Te dien einde zijn, binnen het gebied van het schoolkanton, al de hoofden der onderwijsinrichtingen bezocht door schoolplichtige kinderen, er toe gehouden, op de door de inspecteur vastgestelde plaats, de vergadering waarop het vergelijken en aanstippen der fiches geschiedt, bij te wonen of er een afgevaardigde heen te zenden.

Indien een schoolplichtige leerling een school bezoekt die buiten het schoolkanton van zijn woonplaats gelegen is, brengt het inrichtingshoofd de inspecteur voor dat kanton hiervan op de hoogte, binnen de termijn van een maand te rekenen van de inschrijving van het kind.

Art. 12.

Wanneer schoolplichtige leerlingen aan huis onderwijs genieten of zich in een der bij artikel 6 voorziene gevallen bevinden, is het gezinshoofd er toe gehouden, vóór 1 October, de kantonnale inspecteur schriftelijk hiervan in kennis te stellen.

Deze laatste zendt over de post en aangetekend, aan de gezinshoofden wier kinderen in geen enkele school zijn

aucune école et qui ne lui ont pas fait parvenir l'information prévue à l'alinéa précédent, un avertissement rappelant l'obligation qui leur incombe en vertu de la présente loi.

Les plis qui n'ont pu être distribués sont remis par l'inspecteur cantonal au chef de la police locale ou à son délégué qui fait rechercher les destinataires et les met en demeure d'envoyer leurs enfants à l'école ou d'adresser à l'inspecteur cantonal l'avis prévu à l'alinéa premier.

Ce fonctionnaire avise l'inspecteur cantonal du résultat de ses recherches et de la date à laquelle il a mis les chefs de famille en demeure.

Si dans la huitaine de l'envoi de l'avertissement ou de la mise en demeure par la police locale, l'inspecteur cantonal n'a pas reçu une réponse de laquelle il ressort que le chef de famille a satisfait aux prescriptions de la loi, il le dénonce au Procureur du Roi.

Le Roi règle la teneur de l'avis aux chefs de famille prévu à l'article 11, ainsi que les autres modalités du contrôle de l'inscription des élèves dans les écoles ou dans les établissements spéciaux prévus à l'article 3.

Art. 13.

§ 1. A la fin de chaque mois, les chefs d'établissement transmettent à l'inspecteur cantonal la liste des élèves qui, sans excuse valable, n'ont pas régulièrement fréquenté l'école ainsi que le prescrit l'article 2.

L'inspecteur cantonal fait savoir par pli recommandé à la poste, aux chefs de famille en défaut, qu'ils seront en cas de nouveau manquement au cours de la même année scolaire, dénoncés par lui au Procureur du Roi.

§ 2. Les membres de la police locale et de la gendarmerie nationale ont mission de conduire ou de faire conduire à leur école, les élèves soumis à l'obligation scolaire qu'ils rencontrent vagabondant pendant les heures de classe.

Si, parmi ces enfants, il en est qui ne sont pas inscrits dans une école, les dits agents de l'autorité dressent procès-verbal de leurs constatations et l'envoient immédiatement au Procureur du Roi.

Art. 14.

§ 1. Dans le cas d'une première infraction aux articles 12 et 13, le chef de famille est appelé devant le juge de paix, à l'intervention de l'officier du Ministère public près le tribunal de police.

Le juge de paix constate le fait dénoncé et fait au chef de famille les observations convenables en s'efforçant de l'amener à se conformer à la loi.

Si le chef de famille ne comparaît pas, constatation en est faite dans le procès-verbal et copie de celui-ci est aussitôt transmise par l'officier du Ministère public au Procureur du Roi.

§ 2. Dans le cas d'une nouvelle infraction et dans le cas où, lors d'une première infraction, le chef de famille s'est abstenu de comparaître devant le juge de paix, le Procureur du Roi cite le chef de famille devant le juge des enfants.

Le juge constate le fait dénoncé et procède comme il est prévu pour le juge de paix. Il peut toutefois, s'il apparaît que l'infraction est due au mauvais vouloir du chef de famille ou délibérée, condamner celui-ci à une amende de 5 à 100 francs et à un emprisonnement de 1 à 15 jours, ou à une de ces peines seulement. Ces peines sont portées au

ingeschreven en die hem de in het vorig lid voorgeschreven mededeling niet hebben doen toekomen, een waarschuwing waarbij wordt herinnerd aan de krachtens onderhavige wet opgelegde verplichting.

De waarschuwingen welke men niet heeft kunnen bestellen, worden door de kantonale inspecteur overhandigd aan het hoofd der plaatselijke politie of aan diens afgevaardigde die de geadresseerden laat opzoeken en ze aanmaant hun kinderen naar school te zenden of aan de kantonale inspecteur de in het eerste lid voorziene mededeling te sturen.

Deze ambtenaar geeft aan de kantonale inspecteur kennis van de uitslag zijner bemoeiingen en van de datum waarop hij de gezinshoofden heeft aangemaand.

Heeft de kantonale inspecteur binnen acht dagen na het aangetekend verzenden der waarschuwing of na de aanmaning door de plaatselijke politie, geen antwoord ontvangen waaruit blijkt dat het gezinshoofd aan de voorschriften der wet heeft voldaan, dan klaagt hij het aan bij de Procureur des Konings.

De Koning bepaalt de tekst van het bij artikel 11 voorziene bericht aan de gezinshoofden evenals de andere modaliteiten betreffende het toezicht op de inschrijving der leerlingen in de scholen of in de speciale instellingen waarvan sprake in artikel 3.

Art. 13.

§ 1. Op het einde van elke maand zenden de inrichtingshoofden aan de kantonale inspecteur de lijst der leerlingen die, zonder geldige verontschuldiging, de school niet geregeld bezocht hebben, zoals voorgeschreven bij artikel 2.

De kantonale inspecteur laat, bij een ter post aangetekend schrijven, aan de in gebreke zijnde gezinshoofden weten dat hij hen, bij een nieuwe tekortkoming in de loop van hetzelfde schooljaar, bij de Procureur des Konings zal aanklagen.

§ 2. De leden van de plaatselijke politie en van de Rijks-wacht hebben tot opdracht de schoolplichtige kinderen die zij gedurende de schooltijden rondzwervend aantreffen, naar hun school te brengen of te laten brengen.

Zo er bij die kinderen zijn, welke niet in een school zijn ingeschreven, maken voornoemde overheidsagenten een proces-verbaal op van hun bevindingen en sturen het onmiddellijk aan de Procureur des Konings.

Art. 14.

§ 1. Bij een eerste inbreuk op de artikelen 12 en 13, wordt het gezinshoofd, door de tussenkomst van de ambtenaar van het Openbaar Ministerie bij de politierechtbank, voor de vrederechter opgeroepen.

De vrederechter constateert het aangeklaagde feit, maakt aan het gezinshoofd de gepaste opmerkingen en tracht hem er toe te brengen de wet na te leven.

Wanneer het gezinshoofd niet verschijnt, wordt zulks opgetekend in het proces-verbaal, waarvan onmiddellijk een afschrift door de ambtenaar van het Openbaar Ministerie wordt overgemaakt aan de Procureur des Konings.

§ 2. In geval van nieuwe inbreuk en in het geval dat, bij een eerste inbreuk, het gezinshoofd niet voor de vrederechter is verschenen, daagt de Procureur des Konings het gezinshoofd voor de kinderrechter.

De rechter stelt het aangeklaagde feit vast en handelt zoals bepaald voor de vrederechter. Hij mag echter, wanneer blijkt dat de inbreuk aan slechte wil vanwege het gezinshoofd dient toegeschreven, of opzettelijk is gepleegd, deze laatste veroordelen tot geldboete van 5 tot 100 frank en tot gevangenisstraf van 1 tot 15 dagen, of slechts tot

double en cas de récidive avant l'expiration d'un délai de deux ans à compter de la dernière condamnation, que l'infraction concerne ou non le même enfant.

§ 3. Hormis le cas de récidive, le juge des enfants peut ordonner, lorsqu'il condamne à une ou à plusieurs peines, qu'il sera sursis à l'exécution du jugement pendant un délai dont il fixe la durée mais qui ne pourra excéder un an à compter de la date du jugement. La condamnation sera considérée comme non avenue si, pendant ce délai, le condamné n'encourt aucune nouvelle condamnation en matière scolaire.

§ 4. Le juge des enfants, régulièrement saisi du cas d'un mineur en âge d'obligation scolaire, s'efforce de l'amener à fréquenter assidûment l'école. Il peut en tout état de cause, prendre à son égard les mesures prévues par la loi du 15 mai 1912, l'inspecteur cantonal éventuellement entendu.

§ 5. Le Procureur du Roi ou l'officier du Ministère public, suivant le cas, informe l'inspecteur cantonal de la suite qui a été donnée aux dénonciations.

§ 6. Les chefs d'entreprise, patrons, directeurs ou gérants qui auront admis au travail des enfants soumis à l'obligation scolaire, et les cultivateurs qui auront employé pendant les heures de classe et en dehors des époques fixées pour les travaux saisonniers et les vacances, des enfants autres que les leurs, se trouvant dans les mêmes conditions, sont passibles des peines prévues par l'article 20 des lois coordonnées sur le travail des femmes et des enfants. Les dispositions des articles 21 et 22 des mêmes lois sont applicables aux infractions prévues par le présent paragraphe.

Art. 15.

Sera puni d'une amende de 50 à 500 francs quiconque, pour déterminer un chef de famille à placer son enfant dans une école ou à le retirer d'une école, aura usé à son égard de voies de fait, de violences ou de menaces, ou lui aura fait craindre de perdre son emploi ou d'exposer à un dommage sa personne, sa famille ou sa fortune.

Si le coupable est fonctionnaire, officier public ou chargé d'un service public, l'amende pourra être portée au double.

Il est interdit aux écoles gardiennes et aux écoles du cycle primaire soumises au régime de la loi, d'accepter, sans motif légitime, après un délai d'un mois suivant le début de l'année scolaire, un élève venant d'une autre école.

Dans tous les cas, l'appréciation de ces motifs est laissée au Ministre de l'Instruction publique.

CHAPITRE II.

Des études correspondant à l'obligation scolaire.

Section I. — Dispositions générales.

Art. 16.

Dans les écoles de l'Etat ou subventionnées par l'Etat, l'obligation scolaire s'étend sur le cycle primaire, sur tout

één van die straffen alleen. Deze straffen worden verdubbeld in geval van herhaling, vóór het verstrijken van een termijn van twee jaar, te rekenen vanaf de laatste veroordeling, ongeacht of de overtreding al dan niet hetzelfde kind betreft.

§ 3. Behoudens het geval van herhaling, kan de kinder-rechter bevelen, wanneer hij tot één of meer straffen veroordeelt, dat de tenuitvoerlegging van het vonnis zal uitgesteld worden voor een termijn waarvan hij de duur bepaalt maar die één jaar niet mag overschrijden, te rekenen van de datum van het vonnis. De veroordeling wordt als niet bestaande beschouwd indien, gedurende die termijn, de veroordeelde geen nieuwe veroordeling oploopt inzake schoolaangelegenheden.

§ 4. De kinderrechtter bij wie een geval van een schoolplichtige minderjarige regelmatig wordt aanhangig gemaakt, tracht deze aan te zetten om de school getrouw te bezoeken. In alle geval mag hij, te zijnen opzichte, de bij de wet van 15 Mei 1912 voorziene maatregelen treffen, de kantonnale inspecteur, eventueel, gehoord.

§ 5. De Procureur des Konings of de ambtenaar van het Openbaar Ministerie, naargelang van het geval, brengt de kantonnale inspecteur op de hoogte van het gevolg dat aan de aanklachten werd gegeven.

§ 6. De hoofden van ondernemingen, werkgevers, bestuurders of beheerders die schoolplichtige kinderen hebben laten werken, en de landbouwers die gedurende de schooltijden en buiten de tijdstippen vastgesteld voor de werkzaamheden die het jaargetijde medebrengt en voor de vacantiën, de diensten benuttigd hebben van andere schoolplichtige kinderen dan de hunne, worden gestraft met de straffen voorzien bij artikel 20 van de samengeordende wetten op de arbeid van vrouwen en kinderen. De bepalingen vervat in de artikelen 21 en 22 derzelfde wetten zijn van toepassing op de bij deze paragraaf voorziene inbreuken.

Art. 15.

Al wie, om een gezinshoofd er toe te brengen zijn kind naar een school te zenden of het uit een school te trekken zich te dien opzichte schuldig maakte aan feitelijkheden, gewelddaden of bedreigingen of hem deed vrezen dat hij zijn betrekking zou verliezen of zijn persoon, zijn familie of zijn fortuin aan enig nadeel zou blootstellen, wordt gestraft met een boete van 50 tot 500 frank.

Is de schuldige een ambtenaar, een openbaar beambte of is hij met een openbare dienst belast, dan kan de boete op het dubbel worden gebracht.

Het is aan de bewaarscholen en aan de scholen van de lagere cyclus die aan het stelsel der wet onderworpen zijn verboden, zonder wettige redenen, na verloop van één maand volgende op de aanvang van het schooljaar, een leerling te aanvaarden die uit een andere school komt.

In al de gevallen wordt de beoordeling van deze redenen aan de Minister van Openbaar Onderwijs overgelaten.

HOOFDSTUK II.

Studiën die beantwoorden aan de schoolplicht.

Afdeling I. — Algemene bepalingen.

Art. 16.

In de Staatsscholen of in de door de Staat gesubsidieerde scholen, strekt de schoolplicht zich uit over de lagere cyclus,

ou partie du cycle secondaire inférieur et, le cas échéant, sur les enseignements ultérieurs.

Le cycle primaire comporte six années d'études. Le cycle secondaire inférieur comprend :

l'enseignement moyen du degré inférieur;
l'enseignement technique de ce cycle;
l'enseignement complémentaire;
les enseignements équivalents à déterminer par le Roi.

Art. 17.

Au cycle primaire, l'enseignement donne à l'enfant les éléments de l'éducation et de l'instruction.

La loi organique de l'enseignement primaire en définit les modalités.

Art. 18.

Tout enfant peut quitter le cycle primaire :

1° quel que soit son âge, du moment qu'il est en possession du certificat de fin de sixième année primaire ou, qu'il est admis dans l'enseignement moyen du degré inférieur ou dans une école technique;

2° aux vacances d'été de l'année pendant laquelle il atteint l'âge de 13 ans, quel que soit l'état d'avancement de ses études.

Sous réserve des exceptions à déterminer par le Roi, l'enfant est de toute façon tenu de quitter l'enseignement primaire aux vacances d'été de l'année pendant laquelle il atteint l'âge de 14 ans.

Les cas spéciaux visés aux articles 3, 4 et 7 de la présente loi seront réglés par le Roi.

Art. 19.

Au cycle secondaire inférieur, l'enseignement fournit à tous les enfants un complément de connaissances de base et développe chez eux les aptitudes nécessaires pour entrer directement dans la vie active ou pour poursuivre leurs études.

Art. 20.

Toute forme d'enseignement secondaire inférieur comprend :

a) un minimum de formation générale qui porte sur les branches suivantes :

Religion ou morale, civisme;
Langue maternelle, éventuellement autres langues;
Eléments de mathématiques (arithmétique, initiation à la géométrie et au calcul algébrique);
Notions de biologie, de physique et de chimie;

Géographie de la Belgique, du Congo et du monde;
Notions d'histoire générale et d'histoire de Belgique;

Dessin, musique, éducation physique.

Cette formation générale comporte chaque année au moins 20 heures de cours par semaine.

b) pour les garçons :

Un minimum d'activités manuelles leur donnant le goût et l'aptitude à l'exécution des petits travaux courants au foyer.

over de gehele of gedeeltelijke lagere secundaire cyclus en, eventueel, over het daaropvolgend onderwijs.

De lagere cyclus omvat zes studiejaren. De lagere secundaire cyclus omvat :

het middelbaar onderwijs van de lagere graad;
het technisch onderwijs van dezelfde cyclus;
het voortgezet onderwijs;
de door de Koning vast te stellen gelijkwaardige onderwijsstakken.

Art. 17.

In de lagere cyclus, verstrekt het onderwijs aan het kind de elementaire begrippen van opvoeding en onderricht.

De wet tot regeling van het lager onderwijs bepaalt er de modaliteiten van.

Art. 18.

Elk kind mag de lagere cyclus verlaten :

1° op gelijk welke leeftijd, van het ogenblik af dat het in het bezit is van het getuigschrift uitgereikt na afloop van het zesde leerjaar der lagere school, of dat het toegelaten is tot het middelbaar onderwijs van de lagere graad of tot een technische school;

2° bij de grote vakantie van het jaar waarin het de leeftijd van 13 jaar bereikt, hoever het ook moge gevorderd zijn in zijn studiën.

Onder voorbehoud van de uitzonderingen vast te stellen door de Koning, is het kind in elk geval verplicht het lager onderwijs te verlaten bij de grote vakantie van het jaar waarin het de leeftijd van 14 jaar bereikt.

De in de artikelen 3, 4 en 7 van deze wet bedoelde bijzondere gevallen zullen door de Koning geregeld worden.

Art. 19.

In de lagere secundaire cyclus, verstrekt het onderwijs aan al de kinderen een aanvullend basisonderricht en ontwikkelt het bij hen de bekwaamheden die vereist zijn om dadelijk in het actieve leven te kunnen treden of om hun studiën te kunnen voortzetten.

Art. 20.

Elke vorm van lager secundair onderwijs behelst :

a) een minimum van algemene vorming die over de volgende vakken loopt :

Godsdienst of zedenleer, burgerzin;
Moedertaal, eventueel andere talen;
Beginselen der wiskunde (rekenen, initiatie in de meetkunde en het algebraïsch rekenen);
Begrippen van biologie, van natuurkunde en van scheikunde;
Aardrijkskunde van België, van Congo en van de wereld;
Overzicht van de algemene geschiedenis en van de geschiedenis van België;
Tekenen, muziek, lichamelijke opvoeding.
Die algemene vorming omvat, elk jaar, ten minste 20 lessen per week.

b) voor de jongens :

Een minimum activiteiten tot ontwikkeling van de handvaardigheid om bij hen zin en aanleg voor het verrichten van kleine dagelijkse huisbezigheden op te wekken.

Pour les filles :

Un minimum d'enseignement les préparant à leur mission maternelle et ménagère.

Les modalités de l'enseignement secondaire inférieur sont réglées par les lois organiques de l'enseignement moyen, de l'enseignement technique, de l'enseignement complémentaire, ainsi que par les autres dispositions relatives aux enseignements équivalents.

Art. 21.

Dans aucune des trois premières années de l'enseignement secondaire inférieur, il ne peut être imposé par semaine, sous forme de cours obligatoires et facultatifs, plus de 40 périodes d'activités scolaires, dont au maximum 28 périodes d'activités à prédominance intellectuelle.

En aucun cas, la période d'activités visée ci-dessus ne peut excéder 60 minutes.

L'ensemble des travaux à domicile ne pourra excéder 2 heures en moyenne par jour, soit 12 heures par semaine.

Art. 22.

L'Etat, les provinces et les communes peuvent créer des services d'orientation scolaire et professionnelle et subventionner des institutions privées tendant à la même fin.

Le Roi fixe les conditions auxquelles sont subordonnés la création des services de l'Etat et l'octroi de subventions aux services provinciaux, communaux ou privés.

Ces services doivent en tout cas observer les règles suivantes :

- a) L'examen d'orientation scolaire ou professionnelle se situe à la fin du cycle primaire et au cours des études lorsque s'impose une option d'ordre pédagogique ou professionnel;
- b) Ils doivent être indépendants des établissements scolaires et être installés dans des locaux distincts;
- c) Les résultats de l'examen n'ont aucun caractère contraignant pour les parents ni pour les institutions scolaires.

Il est créé auprès du Ministère de l'Instruction Publique un Conseil supérieur de l'Orientation scolaire et professionnelle. Le Roi détermine la compétence et le fonctionnement de ce Conseil, lequel est obligatoirement consulté pour toutes les dispositions réglementaires prises en application de l'alinéa 2 du présent article.

Section II. — Dispositions particulières au cycle secondaire inférieur.

Art. 23.

« Le Roi détermine les règles de passage d'un enseignement à l'autre. »

Art. 24.

« Lorsqu'un élève qui n'a ni suivi les trois premières années de l'enseignement secondaire inférieur dans les conditions prévues à l'article 25, ni obtenu le certificat devant le jury institué par le même article, veut poursuivre ses études dans le degré secondaire supérieur de l'enseignement moyen ou d'une école technique, le chef de l'établissement est tenu de faire signer par les parents, lors de la première inscription de l'élève à ce degré, une déclaration attestant que l'enfant ne se trouve pas dans les conditions pour obtenir soit l'homologation ou l'agrégation du certi-

Voor de meisjes :

Een minimum van onderwijs om hen voor te bereiden tot hun taak als moeder en als huishoudster.

De modaliteiten inzake het lager secundair onderwijs zijn geregeld bij de wetten tot regeling van het middelbaar onderwijs, het technisch onderwijs, het voortgezet onderwijs, alsmede bij de andere bepalingen betreffende de gelijkwaardige onderwijstakken.

Art. 21.

In geen enkel der eerste drie studie jaren van het lager secundair onderwijs mogen er, in de vorm van verplichte en facultatieve cursussen, per week meer dan 40 periodes van schoolactiviteiten opgelegd worden, waarvan ten hoogste 28 periodes gewijd aan bezigheden met overwegend intellectuele inslag.

De hierboven vermelde activiteitsperiode mag, in geen geval, langer dan 60 minuten duren.

De gezamenlijke huistaken mogen gemiddeld maar 2 uur per dag in beslag nemen, hetzij 12 uren per week.

Art. 22.

De Staat, de provincies en de gemeenten kunnen diensten voor studie- en beroepsoriëntering oprichten en privé-inrichtingen, die hetzelfde doel nastreven, subsidiëren.

De Koning bepaalt de voorwaarden waaronder het oprichten van Rijksdiensten en het verlenen van toelagen aan de provinciale, gemeentelijke of private diensten onderworpen zijn.

Deze diensten moeten in ieder geval de volgende regels in acht nemen :

- a) Het onderzoek voor de studie- of beroepsoriëntering heeft plaats : op het einde van de lagere cyclus, en tijdens de studiën wanneer een keuze om redenen van paedagogische of beroepsaard geboden is;
- b) Zij moeten onafhankelijk zijn van de onderwijsinrichtingen en in afzonderlijke lokalen zijn ondergebracht;
- c) De uitslagen van het onderzoek mogen geen enkele verplichting in zich sluiten, noch voor de ouders, noch voor de onderwijsinrichtingen.

Er wordt bij het Ministerie van Openbaar Onderwijs een Hoge Raad voor studie- en beroepsoriëntering opgericht. De Koning bepaalt de bevoegdheid en de werking van deze Raad wiens advies verplicht is voor alle reglementaire beschikkingen getroffen bij toepassing van lid 2 van dit artikel.

Afdeling II. — Bepalingen eigen aan de lagere secundaire cyclus.

Art. 23.

« De Koning bepaalt de regelen inzake overgang van het ene onderwijs naar het andere. »

Art. 24.

« Wanneer een leerling die noch de eerste drie jaren van het lager secundair onderwijs gevolgd heeft in de voorwaarden vermeld in artikel 25, noch het getuigschrift heeft behaald voor de jury ingesteld bij hetzelfde artikel, zijn studiën wil voortzetten in de hogere secundaire cyclus van het middelbaar onderwijs of van een technische school, zal het inrichtingshoofd, bij de eerste inschrijving van de leerling voor deze graad, de ouders een verklaring laten ondertekenen waaruit blijkt dat het kind niet de voorwaarden vervult om hetzij de homologatie of de erkenning van het

ficat d'enseignement moyen, soit l'approbation du diplôme d'école technique secondaire supérieure. »

Art. 25.

« S'il satisfait à un examen devant un jury créé à cet effet, l'élève qui n'a pas suivi avec fruit les trois premières années de l'enseignement secondaire inférieur dans l'enseignement moyen ou/et dans une école technique, peut obtenir un certificat équivalent à celui qu'il aurait obtenu s'il avait accompli ces études. »

Pour être admis à cet examen, les élèves doivent avoir atteint l'âge de 15 ans ou atteindre cet âge dans l'année de la session.

Le Roi détermine le programme de l'examen, comportant l'énumération des matières et l'indication du niveau des connaissances exigées; il règle la composition et le fonctionnement du jury. Les membres de celui-ci sont choisis parmi les professeurs de l'enseignement moyen et des écoles techniques, en nombre égal dans l'enseignement public et dans l'enseignement privé.

Art. 26.

L'article 5, § 1, des lois coordonnées sur la collation des grades académiques et le programme des examens universitaires est complété par la disposition suivante :

« Est réputé avoir suivi avec fruit la première, les deux premières ou les trois premières années du cycle d'études moyennes, celui qui est passé de l'école technique à l'enseignement moyen après avoir suivi avec fruit, selon le cas, la première, les deux premières ou les trois premières années du cycle secondaire inférieur de l'école technique.

» Est réputé avoir suivi avec fruit les trois premières années du cycle d'études moyennes celui qui a réussi l'examen prévu à l'article 25 de la loi sur l'obligation scolaire. »

Art. 27.

L'article 5 des lois coordonnées sur la collation des grades académiques et le programme des examens universitaires, est complété par un § 6 rédigé comme suit :

« § 6. Lorsque le titulaire du certificat d'études moyennes a poursuivi ses études dans les conditions prévues par l'un des deux derniers alinéas du § 1er du présent article, ce certificat doit attester que les prescriptions des §§ 2 à 5 ci-dessus ont été observées en ce qui concerne la partie des études effectuées sous le régime de l'enseignement moyen. »

Art. 28.

L'article 17 de la loi organique de l'enseignement technique est complété par la disposition suivante :

« Pour les écoles techniques, le programme minimum des études du cycle secondaire inférieur est fixé par le Roi. »

Disposition générale.

Art. 29.

Les décisions judiciaires relatives aux infractions prévues par la présente loi sont soumises aux règles ordinaires en matière d'appel et d'opposition.

getuigschrift van middelbaar onderwijs, hetzij de goedkeuring van het diploma der hogere secundaire technische school te bekomen. »

Art. 25.

« Zo hij slaagt in een examen voor een te dien einde opgerichte examencommissie, kan de leerling die niet met vrucht de drie eerste jaren van het lager secundair onderwijs gevolgd heeft in het middelbaar onderwijs of/en in een technische school, een getuigschrift bekomen dat gelijkwaardig is aan datgene dat hij zou bekomen hebben zo hij deze studiën gedaan had. »

Om tot dit examen toegelaten te worden, moeten de leerlingen de leeftijd van 15 jaar bereikt hebben of deze leeftijd bereiken in het jaar van de zitting.

De Koning bepaalt het examenprogramma dat de opgave der vakken evenals de aanwijzing van het peil der vereiste kennis omvat; hij regelt de samenstelling en de werking van de examencommissie. De leden dezer commissie worden onder de leraars bij het middelbaar onderwijs en aan de technische scholen gekozen, in gelijk getal uit het openbaar onderwijs en uit het privé-onderwijs.

Art. 26.

Artikel 5, § 1, der gecoördineerde wetten op het toekennen der academische graden en het programma der universitaire examens wordt met de volgende bepaling aangevuld :

« Wordt geacht het eerste, de eerste twee of de eerste drie jaren van de middelbare studiecycclus met vrucht gevolgd te hebben, hij die van de technische school naar het middelbaar onderwijs overgegaan is na met vrucht, naargelang van het geval, het eerste, de eerste twee of de eerste drie jaren van de lagere secundaire cycclus der technische school gevolgd te hebben.

» Wordt geacht de eerste drie jaren van de middelbare studiecycclus met vrucht gevolgd te hebben, hij die geslaagd is in het examen voorzien bij artikel 25 der wet op de schoolplicht. »

Art. 27.

Artikel 5 van de gecoördineerde wetten op het toekennen der academische graden en het programma der universitaire examens wordt aangevuld met een § 6, luidend als volgt :

§ 6. Wanneer de houder van het getuigschrift van middelbaar onderwijs zijn studiën voortgezet heeft in de voorwaarden, voorzien bij één der laatste twee leden van § 1 van dit artikel, moet uit het getuigschrift blijken dat de voorschriften van de §§ 2 tot 5 hierboven, in acht genomen werden wat betreft het gedeelte der studiën gedaan onder het stelsel van het middelbaar onderwijs. »

Art. 28.

Artikel 17 der wet tot regeling van het technisch onderwijs wordt met de volgende bepaling aangevuld :

« Voor de technische scholen wordt het minimum-leerplan van de lagere secundaire cycclus door de Koning bepaald. »

Algemene bepaling.

Art. 29.

De rechterlijke beslissingen betreffende de bij deze wet voorziene inbreuken zijn onderworpen aan de gewone regels inzake hoger beroep en verzet.

Disposition particulière.**Art. 30.**

Sont remplacés par les mots « 15 ans », les mots « 14 ans » figurant :

a) à l'article 2 (1° et 2°) de la loi du 28 mai 1888 relative à la protection des enfants employés dans les professions ambulantes;

b) à l'article 3 des lois coordonnées sur le travail des femmes et des enfants modifiées par la loi du 14 juin 1921.

Disposition abrogatoire.**Art. 31.**

Les articles 1 à 3, 5, 8 à 11, 11bis et 12, le troisième alinéa du 2° de l'article 15 de la loi organique de l'enseignement primaire sont abrogés.

Entrée en vigueur.**Art. 32.**

La présente loi entrera en vigueur le 1er septembre 1958.

Bijzondere bepaling.**Art. 30.**

Worden vervangen door de woorden « 15 jaar » de woorden « 14 jaar » voorkomend :

a) in artikel 2 (1° en 2°) van de wet van 28 Mei 1888 betreffende de bescherming der kinderen die in ambulante beroepen worden te werk gesteld;

b) in artikel 3 van de gecoördineerde wetten op vrouwen- en kinderarbeid, gewijzigd bij de wet van 14 Juni 1921.

Opheffingsbepaling.**Art. 31.**

De artikelen 1 tot 3, 5, 8 tot 11, 11bis en 12, het derde lid van 2° van artikel 15 der wet tot regeling van het lager onderwijs worden opgeheven.

Inwerkingtreding.**Art. 32.**

Deze wet treedt in werking op 1 September 1958.

P. HARMEL,
H. HEYMAN,
Ch. du BUS de WARNAFFE.
A. VERBIST,
